

Turun kaupungin varhaiskasvatus- suunnitelma

Sisällys

Johdanto	3
1 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	5
1.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma	8
2 Varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet Turussa	10
2.1 Arvot ja visio	10
2.2 Oppimiskäsitys	12
2.3 Lapsen oikeudet	12
2.4 Toimintamuodot ja toteutuminen.....	13
2.5 Laaja-alainen osaaminen	14
3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	19
3.1 Päiväkodin pedagoginen johtaminen	20
3.2 Oppimisympäristöt.....	20
3.3 Leikin merkitys varhaiskasvatuksessa.....	21
3.4 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	22
3.5 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	22
3.6 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	23
3.6.1 Kiusaamisen ehkäisy	23
3.6.2 Kestävä elämäntapa	24
3.7 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	25
3.7.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	25
3.7.2 Yhteistyö esiopetuksen kanssa ja monialainen yhteistyö	26
4 Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus	27
4.1 Pedagoginen dokumentointi.....	27
4.2 Monipuoliset työtavat.....	28
4.3 Oppimisen alueet.....	28
5 Kasvun ja oppimisen tuki	35
5.1 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	35
5.2 Terveystukeminen ja lääkehoito	36
5.3 Fyysinen rauhoittaminen	37
6 Toiminnan arviointi ja kehittäminen	38
Lähteet	40
Liitteet	41

Johdanto

Tervetuloa lukemaan Turun varhaiskasvatussuunnitelmaa! Tämä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2021 on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttamista varhaiskasvatussyksiköissä Turussa. Asiakirja perustuu Varhaiskasvatuslakiin 2018 ja Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2018. Päivitystyössä hyödynnettiin vuoden 2018 paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on auttaa lukijaa hänen toimiessaan lasten parissa varhaiskasvatuslain sisällön ja hengen mukaisesti. Se ohjaa keskeisten asioiden äärelle ja kiinnittää huomion siihen, mikä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on tärkeintä.

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Raportin tuottaja: Kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuus

Kuvat: Maija Linnala

Julkaistu: 6/2021

1 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Turun varhaiskasvatussuunnitelmassa on toistettu valtakunnallisen suunnitelman asiasisältöjä tarvittaessa ja myös lakia on kirjattu vain välttämättömin osin. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma koskee koko kaupungin varhaiskasvatusta eikä erillisiä yksikkökohtaisia suunnitelmia laadita.

Jokaiselle lapselle tehdään toimintakausittain varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tarkoitus on tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä varmistaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutuminen kyseisen lapsen osalta. Lisäksi varhaiskasvatuksessa tehdään vuosittain ryhmäkohtaiset suunnitelmat, jotka täydentyvät eri projektien pedagogisella dokumentoinnilla kehkeytyvän opetussuunnitelman mukaisesti. Seuraavissa alaluvuissa kuvataan tarkemmin lapsen ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä ja tavoitteita.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomeksi ja ruotsiksi. Ruotsinkielinen suunnitelma laaditaan ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen toimesta. Varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy Kasvatus- ja opetuslautakunnan suomenkielinen varhaiskasvatus- ja perusopetusjaosto. Turun varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan www.turku.fi/varhaiskasvatus -sivustolla ja siitä tehdään painettu versio.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvat varhaiskasvatusyksiköt kuvaavat oman toimintansa yksikkökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 mukaisesti.

Turun varhaiskasvatussuunnitelman liitteinä ovat tekstiä tukevat lomakkeet. Muut lomakkeet ja ohjeistukset ovat DoTkussa (kunnallinen palveluntuottaja) ja Extranetissä (yksityinen palveluntuottaja).

1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatustalaki¹ velvoittaa laatimaan jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Seuraavassa kuvassa selvennetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaprosessia. Tavoitteita ja sisältöjä tarkennetaan kuvan 1 alla.

Kuva 1: Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin eteneminen

Varhaiskasvatuskeskustelu perustuu lapsen vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden sekä mahdollisten tuen tarpeiden tuntemiseen. Tämän vuoksi lasta on tärkeää havainnoida jatkuvasti arjessa sekä antaa huoltajille etukäteispohdittavaa ennen keskustelua. Lisäksi lasta voidaan haastatella ikätaso huomioiden, mikä edistää lapsen osallisuutta vasuprosessissa. Ensimmäistä varhaiskasvatuksessa pidettävää keskustelua kutsutaan alkukeskusteluksi. Alkukeskustelun tarkoituksena on, että huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilökunta tutustuvat toisiinsa, luovat pohjaa yhteistyölle ja varhaiskasvatuksen henkilökunta oppii tuntemaan lapsen paremmin.

Lapsella on oltava voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma jokaiselle toimintakaudelle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (liite 1) laaditaan kerran vuodessa ja sitä päivitetään aina tarvittaessa, mikäli lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Kun lapsi aloittaa uudessa päiväkodissa tai ryhmässä, on varhaiskasvatussuunnitelma tehtävä kahden kuukauden kuluessa aloituksesta. Voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla tehtynä siihen kyseiseen ryhmään, johon lapsi toimintakaudella sijoittuu, sillä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat henkilökunnan toimintaa. Keväällä arvioidaan jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista.

Varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta perustuu huoltajien sekä mahdollisesti muiden sidosryhmien kanssa käytävään vasukeskusteluun², jossa pohditaan yhdessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavia asioita. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja keskustelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Keskusteluun varataan riittävästi aikaa ja sen aikana arvioidaan mennyttä, tarkastellaan nykyhetkeä ja suunnitellaan tulevaa. Edellinen varhaiskasvatussuunnitelma on oltava käytössä uutta tehdessä, sillä lapsen

¹ Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 23 §

² Vasukeskustelu = keskustelu huoltajan/huoltajien, lapsen ja henkilökunnan välillä, keskustelun pohjalta laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

vasukeskustelu sisältää aina menneen suunnitelman arvioinnin sekä tulevan suunnittelun. Arviointi kohdistuu aina toimintaan.

Perhepäivähoidossa vasuprosessin ohjauksella on tärkeä merkitys. Ohjauksesta vastaa joko perhepäivähoidon ohjaaja tai päiväkodin johtaja. Perhepäivähoitaja huomioi lapsen vasuun kirjattavia tavoitteita toiminnan suunnittelussa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tavoitteet ja toimenpiteet asetetaan kasvattajille ja oppimisympäristölle, ei lapselle. Suunnitelmassa kuvataan, millä keinoin lapsen kehitystä ja kasvua voidaan oppimisympäristön ja ryhmän toiminnan kautta tukea, eli asetetaan tavoitteita ja toimenpiteitä pedagogiselle toiminnalle. Tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista mahdollisimman laajasti ja varmistaa, että varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet toteutuvat kyseisen lapsen osalta. Tavoitteet perustuvat lapsen vahvuuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin, jotka tuodaan varhaiskasvatussuunnitelmassa myös esille. Mikäli lapsella on jatkuva lääkehoidon tarve, liitetään lääkehoitosuunnitelma lapsen varhaiskasvatussuunnitelman yhteyteen (lapsen lääkehoitosuunnitelma).

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarpeisiin vastataan yksilöllisesti pedagogisilla ratkaisuilla ja jokainen lapsi saa tukea tarpeidensa mukaisesti. Tuen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan käytössä olevat resurssit ja hyödynnetään henkilökunnan osaaminen. Osaamista lisätään täydennyskoulutuksella. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan kunkin lapsen tuen saamista; mitä tuetaan, millä keinoin tuetaan ja kuka toteuttaa. Annetun tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan. Pedagogiselle toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita asetetaan uutta tarvetta vastaavaksi. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen ja toteuttaminen kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Mikäli huoltaja kieltäytyy vasukeskustelusta, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan joka tapauksessa, ja kieltäytyminen mainitaan varhaiskasvatussuunnitelmassa. Varhaiskasvatussuunnitelman lomakkeena käytetään Opetushallituksen mallilomaketta, joka tallennetaan tietojärjestelmään. Ohjeita lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan löytyy Opetushallituksen sivuilta.

Varhaiskasvatuskeskustelun jälkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulevat kirjaukset annetaan huoltajille luettavaksi. Kirjattavien asioiden keskeiset sisällöt ja painopisteet on sovittu huoltajien kanssa vasukeskustelussa, mutta huoltajilla on vielä mahdollisuus tarkentaa tarvittavia kohtia. Vasu lukitaan viimeistään kuukauden kuluttua laatimisesta, jonka jälkeen se ei ole enää muokattavissa. Vuoden aikana tulevat päivitykset kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmassa sille varattuun kohtaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa koskevat tiedot käsitellään vasukeskustelua seuraavassa tiimipalaverissa. Henkilökunnan on hyvä lukea lapsen varhaiskasvatussuunnitelma jo ennen tiimipalaveria. Kaikkien ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmat luovat

pohjan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmalle. Huoltajat arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia syksyn asiakaskyselyn yhteydessä.

Arkistointi ja tiedonsiirto

Varhaiskasvatuslain³ mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, esiopetukseen tai perusopetukseen on aikaisemman varhaiskasvatuksen järjestäjän viipymättä toimitettava lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle taholle.

Välttämättömiksi määritellään sellaiset tiedot, jotka toimijalla on oltava, jotta toiminta uudessa ryhmässä pystytään järjestämään lapsen tarpeiden ja edun mukaisesti. Tietojen on oltava ajankohtaisia ja välttämättömiä siirtymishetkellä eli lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulee päivittää ajankohtaiseksi ennen siirtymää. Esimerkiksi lapselle aiemmin annettuja eri tukitoimenpiteitä, joiden tarve on loppunut, ei voida enää pitää välttämättöminä. Jos tiedot eivät täytä näitä kriteerejä, tulee huoltajilta pyytää lupa tietojen siirtämiseksi (Lapsen tietojen luovuttaminen uuteen varhaiskasvatuspaikkaan).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan tietosuojalain mukaisesti tietojärjestelmään. Lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, siirtyy hänen mukaansa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sähköisessä järjestelmässä edellä mainituin perustein. Lapsen siirtyessä kunnallisesta varhaiskasvatuksesta yksityisen palveluntuottajan tuottamaan varhaiskasvatukseen tai päinvastoin, toimitetaan asiakirjan kopio paperisena uuteen yksikköön. Kopio toimitetaan, jos tiedot ovat ajankohtaisia ja välttämättömiä tai jos tietojen siirtämiseksi on huoltajilta pyydetty kirjallinen lupa. Tällöin kopion mukana toimitetaan kopio lomakkeesta ”Lapsen tietojen luovuttaminen uuteen varhaiskasvatuspaikkaan”.

Yksityiset perhepäivähoitajat ja yksityinen ryhmäperhepäivähoito antavat lapsen varhaiskasvatuksen loppuessa lapsen viimeisimmän, alkuperäisen varhaiskasvatussuunnitelman huoltajille. Mikäli on tiedossa, että lapsi siirtyy toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, perhepäivähoitaja ottaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta ja lupalapusta kopion ja toimittaa ne uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma palautetaan huoltajille ja lupalappu jää perhepäivähoitajalle. Lasten pedagogisten asiakirjojen arkistointi lakien määrittämäksi ajaksi on palveluntuottajan vastuulla niin kauan kuin tämä tuottaa palvelua. Sen jälkeen arkistoinnista sovitaan kunnan kanssa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Suunnitelmaa saa lukea, mikäli kyseistä tietoa tarvitaan työn tekemisessä. Esimerkiksi opiskelija voi tarvita harjoittelussaan tietoa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Opiskelijat allekirjoittavat sopimuksen salassapidosta, joka jatkuu senkin jälkeen, kun harjoittelu tai työsuhte on päättynyt.

³ Varhaiskasvatuslaki 41 § (540/2018)

1.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma sisältää toimintatapoja kuvaavan ryhmäsuunnitelman ja toiminnan sisältöä kuvaavan kehkeytyvän opetussuunnitelman. Tärkeää kummassakin suunnitelmassa on, että ne perustuvat lapsilähtöisyyteen eli rakentuvat ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Lasten vasut huomioidaan myös esimerkiksi pienryhmien muodostamisessa, kuitenkin ryhmän toimivuus huomioiden.

Ryhmäsuunnitelmaan (liite 2) kirjattavista sisällöistä keskustellaan ja niitä arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa toimintakauden alussa pidettävässä vanhempainillassa. Suunnitelmaan kirjaan yhdessä sovitut ryhmän toimintamallit. Toimintaa arvioidaan toimintakauden edetessä.

Pedagoginen dokumentointi on kehkeytyvän opetussuunnitelman (liite 3) työväline ja sen tavoitteena on tuoda varhaiskasvatuksen sisällöt ja toiminta näkyväksi toimintavuoden aikana. Kehkeytyvän opetussuunnitelman toiminta perustuu projekteihin, joita toteutetaan varhaiskasvatusryhmissä ja niiden sisällä pienryhmissä. Toteuttamistavasta riippumatta on tärkeää, että suunnitelmia täydennetään projektien edetessä ja että suunnitelmat tuodaan näkyväksi myös huoltajille.

Kehkeytyvä opetussuunnitelma jakautuu kahdeksaan vaiheeseen ja niiden pääkohdat on eritelty alla.

1. Mistä projekti sai alkunsa

- Kaikki alkaa yhteisellä ihmettely- ja suunnitteluvaiheella.
- Aiheen valintaan liittyvä prosessi lasten kanssa on tärkeä. Aihe voi tulla lapsilta tai ryhmän henkilöstöltä. On tärkeää, että lapset saavat kuitenkin määritellä, mikä aiheessa on erityisen kiinnostavaa.
- Aiheessa huomioidaan monipuolisuus, kiinnostavuus, mahdollisuus hyödyntää laaja-alaista oppimista ja oppimisen alueet.
- Projekti voidaan toteuttaa koko ryhmän projektina tai pelkästään pienryhmissä. Pienryhmät voivat myös työskennellä saman projektin parissa, ja jokaiselle pienryhmälle voidaan täyttää oma kehkeytyvä opetussuunnitelma.
- Aihe esitellään huoltajille.

2. Kuvaus toiminnasta

- Tutkimis- ja toteutusvaiheen kuvaus.
- Kuvaus projektin eteenpäin viemisestä eli mitä on tehty.
- Työskentelyvaiheen kuvaus sisältää aikuisen toiminnan näkökulmasta aiheen/teeman syventämisen lasten valmiuksien, aiemman tiedon, käsitysten ja kiinnostuksen jatkuvan peilauksen kautta.
- Projektia dokumentoidaan erilaisin ajatuskartoin, valokuvoin, haastatteluin jne.
- Dokumentoituun aineistoon palataan lasten kanssa projektin arviointivaiheessa.

3. Laaja-alainen osaaminen

- Projektin edetessä kirjataan mitkä laaja-alaisen osaamisen alueet ovat projektin myötä toteutuneet ja millä tavalla.
- Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on kuvattu luvussa 2.5.

4. Oppimisen alueet

- Mitkä oppimisen alueet toteutuivat tässä projektissa ja miten.

5. Oppimisympäristö

- Missä ympäristöissä projektia toteutettiin tai miten olemassa olevaa ympäristöä muokattiin projektin edetessä.

6. Pienryhmätoiminta

- Miten pienryhmät muodostuivat ja oliko esim. jokaisella pienryhmällä oma osuus projektin toteuttamisessa tai jokaisella pienryhmällä oma projekti.

7. Huoltajien osallisuus

- Miten huoltajille tiedotettiin projektista ja kuinka huoltajat otettiin mukaan toteuttamaan projektia.

8. Projektin arviointi

- Kerrataan lasten kanssa mitä on opittu ja käydään kokemuksia yhdessä läpi.
- Käydään läpi dokumentoitua aineistoa ja arvioidaan tavoitteiden saavuttamista.
- Pohditaan yhdessä projektin aikana kertynyttä uuden tiedon määrää.
- Kirjataan lasten käsityksiä ja tehdään mahdollisesti uusi ajatuskartta. Aikuisen tehtävänä on tarkastella, miten lapsen ajattelu on myös laadullisesti kehittynyt.

2 Varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet Turussa

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista pedagogista toimintaa. Turun varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on varhaiskasvatuslaissa määriteltyjen tavoitteiden lisäksi kuvata, mitä tarkoittaa lapsen hyvinvoinnin lisääminen turkulaisessa varhaiskasvatuksessa. Hyvinvoinnin perustana on sekä fyysisesti että henkisesti turvallinen varhaiskasvatusympäristö.

Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään osaavana ja taitavana. Hyvää käytöstä vahvistetaan, onnistumisen kokemuksia mahdollistetaan ja toiminnalla edistetään lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista ja toisten huomioon ottamista. Pedagogiikan avulla tunnistetaan lapsen vahvuuksia ja tuetaan kokonaisvaltaista kehitystä. Leikki ja toiminnallisuus ovat lapselle luontainen tapa toimia ja ne edistävät monenlaisia taitoja, kuten tunne- ja tunteiden säätelytaitoja. Aikuisen aito läsnäolo ja sensitiivisyys lapsen tarpeille edesauttavat lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Varhaiskasvatuksen ilmapiiri tukee erilaisuuden hyväksymistä sekä toisten huomioimista, jolloin jokaisella lapsella on turvallista kasvaa ja kehittyä.

2.1 Arvot ja visio

Turun varhaiskasvatuksen visio perustuu kaupungin määrittelemien arvojen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoihin sekä varhaiskasvatuslakiin. Keskeisenä ajatuksena näissä kaikissa on nähdä lapsi osallisena ja aktiivisena oman elämänsä toimijana. Tätä ajatusta turkulaisessa varhaiskasvatuksessa pyritään aktiivisesti toteuttamaan. Vision ajatusta vahvistetaan tämän varhaiskasvatussuunnitelman eri luvuissa.

Kuva 2: Keskellä Turun varhaiskasvatuksen visio ja ympärillä sitä määrittävät arvot

Seuraavassa on kuvattu varhaiskasvatuksen arvoperusta valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lukua 2.4 lainaten.

"Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimisestaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden moninaisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden välisiin erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustieteisiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.”

2.2 Oppimiskäsitys⁴

”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.”

2.3 Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksien sopimukseen liittyen Turun kaupungin tavoitteena on toteuttaa Suomen UNICEF :in Lapsiystävällinen kunta -toimintamallia. Mallissa huomio kohdistuu kunnan koko toimintaan ja toimijoina ovat luottamushenkilöt, valmistelevat viranhaltijat, lasten ja perheiden parissa toimivat sekä lapset ja nuoret itse.

⁴ Suora lainaus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista luku 2.5.

Lapsiystävällisessä kunnassa lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti kunnan asukkaina. Heidät otetaan mukaan palvelujen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Jokaiselle lapselle turvataan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Kunnan päätöksenteossa hyödynnetään lasten ja nuorten tietämystä omasta arjestaan ja arvioidaan päätösten lapsivaikutuksia. Lapsen oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista näkyy kunnan talousarviossa. Lapsille sekä aikuisille myös tiedotetaan lapsen oikeuksista. Lapsia ja nuoria rohkaistaan toimimaan kansalaisyhteiskunnassa ja he kokevat olevansa lähiyhteisönsä arvokkaita jäseniä.

2.4 Toimintamuodot ja toteutuminen

Turussa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa. Lapselle järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa vuoropäivähoidoa. Avoin varhaiskasvatus sisältää avoimet päiväkodit, leikkipuistot ja kerhot. Turun kaupunki tuottaa palvelut itse tai tukee yksityisiä palveluntuottajia palvelusetelillä tai yksityisen hoidon tuella. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusyksikkö voi muodostua yhdestä tai useammasta päiväkodista tai eri toimintamuodoista. Tieto varhaiskasvatusyksiköistä on kunnan internetsivuilla.

Varhaiskasvatuslaki⁵ määrittää varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavia tavoitteita. Pedagogiikalla on keskeinen rooli tavoitteiden toteuttamisessa. Tavoitteiden toteutuminen turkulaisessa varhaiskasvatuksessa on kuvattuna tarkemmin osana lukujen sisältöjä. Jatkuva toiminnan arviointi ja toimintatapojen kehittäminen edistävät seuraavana kuvattujen lain tavoitteiden toteutumista:

- edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia
- tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista
- toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset
- varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö
- turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä
- antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa
- tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä
- kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen
- varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin
- toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen

⁵ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä

2.5 Laaja-alainen osaaminen⁶

Varhaiskasvatuksen toiminnan perustana on laadukas pedagogiikka, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta sekä kyvystä käyttää tietoja ja toimia tilanteiden edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia.

Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäristöstämme: millaisessa yhteiskunnassa elämme ja millainen se tulevaisuudessa tulee olemaan. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää opetusta. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä ja sen kehittyminen alkaa varhaislapsuudesta jatkuen läpi elämän. Osaamisen tavoitteet luovat jatkumon aina varhaiskasvatuksesta oppivelvollisuuden päättymiseen saakka.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteita edistetään varhaiskasvatuksen arjessa pedagogiikan keinoin. Merkittävää on hyödyntää oppimisympäristöjä monipuolisesti sekä tukea lasten hyvinvointia ja oppimista. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on huomioitava toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä, sekä kasvatuksessa että opetuksessa. Toiminnan arviointia toteutetaan jatkuvasti. Pyrkimys laaja-alaiseen osaamiseen luo perustan Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmalle ja osaamisen tavoitteita pyritään avaamaan, konkretisoimaan ja syventämään varhaiskasvatussuunnitelman eri luvuissa. Seuraavana esitetään valtakunnallisen opetussuunnitelman määritelmät laaja-alaiselle osaamiselle ja niiden käytäntöön soveltamiseen paikallisella tasolla.

Kuva 3 Varhaiskasvatuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteet (Opetushallitus 2021a)

⁶ Lainaukset luvussa ovat Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman luvusta 2.7.

Ajattelu ja oppiminen

”Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.”

Turun varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan luottamaan omaan osaamiseensa ja havaitsemaan edistymistään.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

”Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kykyä reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.”

Turun kaupunki oppimisympäristönä historiallisine kohteineen, tarjoaa hyvät edellytykset kulttuurisen osaamisen kehittämiseen. Yhteistyö vapaa-ajan palvelukokonaisuuden kanssa mahdollistaa tutustumisen monipuoliseen kulttuuritarjontaan. Suomalaiseen perinteeseen tutustutaan arjessa erilaisten juhlien ja vuodenkiertoon liittyvien tapahtumien kautta. Eri kulttuurista olevien perheiden avulla päästään tutustumaan monikulttuurisuuteen, esimerkiksi erilaisten kielten ja uskontojen kautta.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

”Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.”

Lasten tunnetaitojen kehitys lähtee siitä, että lapsi oppii tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan omat tunteensa. Tunnetaitojen kehittyminen auttaa lasta hahmottamaan omien lisäksi myös toisten tunteita, mistä on hyötyä vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksessa näitä taitoja harjoitellaan monipuolisesti. Lasten tunne- ja turvataidot tukevat toisiaan.⁷

Jokapäiväisen itsestä huolehtimisen lisäksi tarvitaan turvataitoja sekä ympäristössä liikkumisen opettamista. Lapsen turvataidot edistävät terveen itsetunnon rakentumista. Turvataidot sisältävät taitoja puolustaa omia rajojaan sekä tuntea omaa kehoaan, mikä edistää myös muiden kunnioittamista. Taidot antavat valmiuksia suojella itseä väkivallan, häirinnän tai kiusaamisen tilanteissa. Turvataitokasvatusta toteutetaan eri tavoin ja eri materiaaleja hyödyntäen. Myös kiusaamisen ehkäisy sekä digiturvataitojen opetus ovat osa turvataitokasvatusta. Lapsille opetetaan turvallista medialaitteiden käyttöä ja käyttäytymissääntöjä, joista on myöhemmin hyötyä mm. sosiaalisessa mediassa. Kasvattajan tehtävänä on varmistaa, että digiympäristö on lapsille turvallinen sekä ohjata ja seurata lasten medialaitteiden käyttöä ja osoittaa kiinnostusta lasten mediakäyttöä kohtaan. Osana turvataitokasvatusta on tärkeää ohjata lasta kertomaan huolistaan turvalliselle aikuiselle. Myös aikuisilla on oltava yhdessä sovittuja toimintamalleja tilanteisiin, joissa huoli lapsen turvallisuudesta herää.⁸

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

”Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä. Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten

⁷ Väestöliitto 2021a

⁸ Väestöliitto 2021b.

viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.”

Tieto- ja viestintäteknologiaan liittyvien tavoitteiden asettelu kohdistuu varhaiskasvatuksessa kasvattajaan. Teknologiakasvatuksellista näkökulmaa kunnallinen varhaiskasvatus toteuttaa Turun kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuuden⁹ TVT-strategian mukaisesti. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on TVT-vastaava, joka toimii henkilöstön vertaistukena tieto- ja viestintäteknologian (laitteet ja ohjelmistot) pedagogiseen käyttöön liittyvissä asioissa ja koordinoi omassa yksikössään TVT-osaamisen tukea ja osaamisen jakamista. Työyhteisö arvioi ja kehittää TVT-toimintaa opetussuunnitelman mukaisesti.¹⁰

Osallistuminen ja vaikuttaminen

”Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vuorovaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.”

⁹ Turun sivistystoimiala 1.6.2021 alkaen kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuus

¹⁰ Turku Sivistystoimiala 2019, 17.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on mahdollistaa sekä lasten että heidän huoltajiensa osallistuminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Huoltajat ja henkilökunta toimivat yhdessä lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Yhteistyön tavoitteena, että kaikilla on yhtenevät tavoitteet lapsen suhteen ja että tieto lapsesta eri ympäristöissä lisääntyy. Tällaisen yhteistyön toteuttaminen mahdollistaa kokonaisvaltaisesti lapsen kasvuympäristöjen arvioinnin ja huomioon ottamisen. Jokaisella lapsella on oikeus yksilölliseen, turvalliseen ja pedagogisesti korkeatasoiseen varhaiskasvatukseen, joka tukee lapsen oman kodin antamaa kasvatusta.

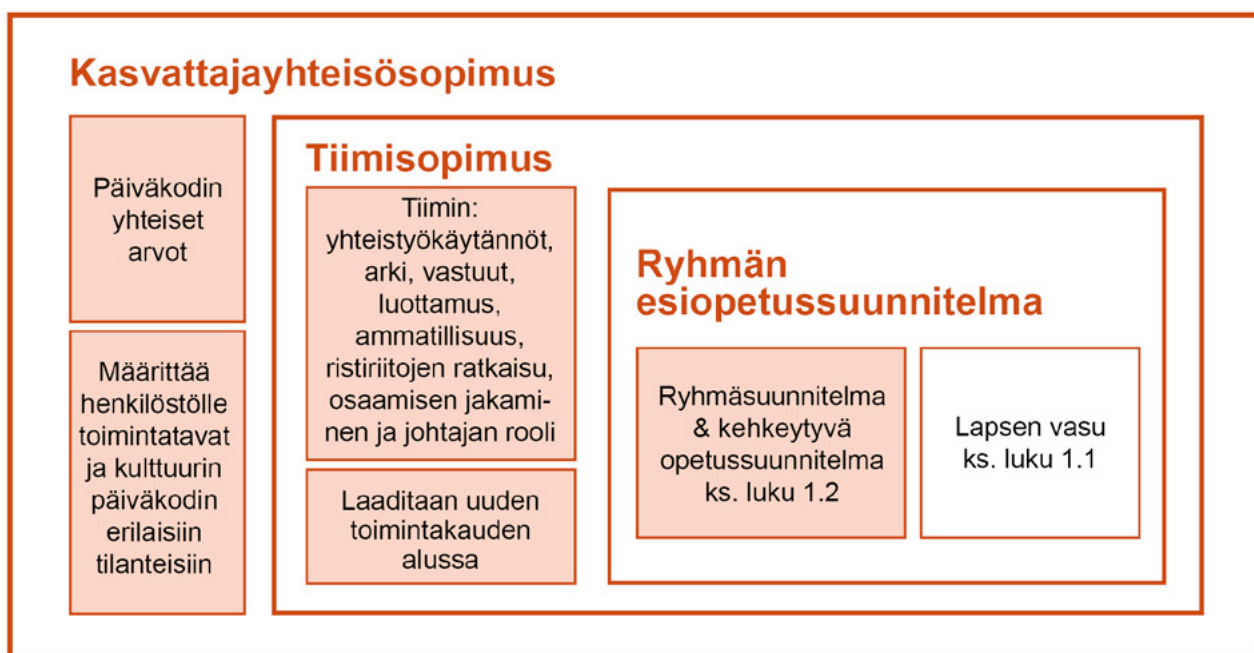
Lasten osallistuminen toteutuu päivittäin kohtaamalla lapset ja keskustelemalla heidän kanssaan sekä antamalla mahdollisuuksia vaikuttaa. Osallistuminen oppimisympäristöjen muokkaamiseen edistää lasten kokemusta osallisuudesta samalla lisäten sitä. Kun lapsen työtä, tekemisiä, ajatuksia ja olemista arvostetaan, kasvaa hänen tärkeyden ja ryhmään kuulumisen tunteensa. Tämä tehdään näkyväksi oppimisympäristöissä.

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Toimintakulttuuri määrittää kaikkien toimintaa ja koskee kaikkia toiminnan osa-alueita. Toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille ja kestäväälle elämäntavalle. Toimintakulttuurin ydinajatuksena on nähdä yhteisö oppivana, jossa lapset ja henkilöstö oppivat toisiltaan ja kehittävät toimintakulttuuria vuorovaikutteisesti, lapsen etu huomioiden. Oppiva yhteisö kannustaa mielipiteiden ilmaisuun, kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii erehtymisen. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella keskeisiä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin osa-alueita.

Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuvaa, monitasoista ja perustuu arviointiin. Pedagoginen dokumentointi ja kehkeytyvä opetussuunnitelma ilmentävät hyvin arjessa tapahtuvaa jatkuvaa toimintakulttuurin arviointia. Työyhteisön osaamisen kehittäminen ja jakaminen ovat toimintakulttuurin kehittymisen kannalta tärkeitä tekijöitä. Osaamista edistää omien ajattelu- ja työtapojen reflektointi, hiljaisen tiedon jakaminen, asiakkailta ja kollegoilta saatu palaute, tavoite- ja kehityskeskustelut ja työn kehittäminen yhdessä muiden kanssa. Henkilökunnan osaamista arvioidaan vuosittain. Arviointien tuloksia hyödynnetään koulutussuunnitelman laatimisessa.

Toimintakulttuurin kehittämistä henkilöstötasolla edesauttavat kasvattajayhteisösopimus (liite 4) ja tiimisopimus (liite 5) sekä niiden arviointi. Alla oleva kuva 4 selventää varhaiskasvatuksessa tehtävien suunnitelmien ja sopimusten sisältöjä ja suhdetta. Näiden toimintamallien tarkoituksena on edistää hyvinvoivan toimintakulttuurin muotoutumista.

Kuva 4 Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa laadittavat suunnitelmat ja sopimukset ja niiden väliset suhteet

3.1 Päiväkodin pedagoginen johtaminen

Päiväkodinjohtajan pedagogisen johtamisen lähtökohtana on selkeä näkemys siitä, mikä on varhaiskasvatustyön varsinainen tarkoitus. Päiväkodinjohtajan tulee tuntea varhaiskasvatustilanne, varhaiskasvatussuunnitelma ja kunnan omat linjaukset ja luoden perusteet omalle pedagogiselle johtamiselle. Hänen tehtävänä on siirtää edellä mainitut asiakirjat työyksikön pedagogisen ajattelun ja kasvatustyötä ohjaavien periaatteiden konkretisointiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että päiväkodinjohtaja johtaa päiväkodissa toteutettavaa prosessia, jossa painopiste ei ole siinä, mitä tehdään, vaan miten tehdään.

Laadukas pedagoginen toiminta tuottaa osaltaan hyvinvoivia ja oppivia lapsia. Pedagoginen johtaminen on jatkuvaa kehittämistyötä, toteutettavan varhaiskasvatuksen tulosten arviointia ja tämän uudelleen kytkemistä varhaiskasvatustyön arvopohjaan ja alkuperäiseen visioon.

3.2 Oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sisältävät kolme ulottuvuutta: fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen. Näiden tavoitteena on tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Lasten kysymyksiä kirjataan ylös ja mietitään yhdessä lasten kanssa, miten erilaisia oppimisympäristöjä huomioidaan ja jo olemassa olevia voidaan muokata. Pedagoginen toiminta ohjaa, tukee ja edistää tätä toimintaa. Turun kulttuurin hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa luo puitteet monipuolisille oppimisympäristöille. Jokaisessa päiväkodissa on voimassa oleva pelastus- ja turvallisuussuunnitelma, joka edistää fyysisen oppimisympäristöjen turvallisuutta. Psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön turvallisuus huomioidaan mm. kasvattajayhteisösopimuksessa, tiimisopimuksessa ja kiusaamisen ehkäisemisen ja puuttumisen suunnitelmassa.

Pedagogiikalla on keskeinen merkitys siinä, kuinka **fyysistä ympäristöä** hyödynnetään kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan sekä sisä- että ulkotiloja. Tila-, kaluste- ja laiteratkaisut, kuten myös opetusmateriaalit ja tavat käyttää niitä, ovat osa fyysistä oppimisympäristöä. Toimivuus, selkeys sekä levollisuus tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Tilojen tulee olla sellaisia, että ne rikastuttavat lapsen mielikuvitusta. Toiminnallisen oppimisen periaatteiden mukaisesti ympäröivässä luonnossa ja piha-alueilla edistetään lasten fyysistä aktiivisuutta ja toteutetaan oppimisen alueita. Toiminnallinen oppiminen on lapsilähtöistä ja siinä leikki on keskeisessä roolissa.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas. Hyväksyvä, luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri varhaiskasvatuksessa tukee lapsen myönteistä itsetuntoa ja minäkuvaa sekä edistää vuorovaikutusta ja erilaisuuden hyväksymistä. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli turvallisen **psyykkisen ympäristön** luomisessa. Tunne- ja turvataitokasvatus vahvistavat lasten psyykkistä hyvinvointia tunnetaitoja ja itsetuntoa tukemalla. Taitoja harjoitellaan arjen tilanteissa. Aikuinen on vuorovaikutustilanteessa aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsesta ja hänen tekemistään asioista. Lapsen aito kohtaaminen edellyttää toteutuakseen yhteyden syntymisen. Vuorovaikutushetkeen pysähtyminen luo yhteyttä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää sopia yhteiset

toimintatavat tunne- ja turvataitojen tukemiseksi myös tilanteisiin, joissa huoli herää. Tunne- ja turvataitokäsitteet ovat kuvattu luvussa 2.5 Laaja-alainen osaaminen.

Sosiaalisen ympäristön luo yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus. Sosiaalisesti turvallinen ja salliva oppimisympäristö mahdollistaa lasten jatkuvan vuorovaikutustaitojen kehityksen sekä sen, että lapsi kokee voivansa tehdä vuorovaikutusaloitteita ja toimia osallisena ryhmässä. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät sekä vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa että lasten välillä. Sosiaalinen vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen mahdollistavat lasten välisten vertaissuhteiden muodostumisen. Hyvä itsetunto, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista vaikuttamismahdollisuuksista vahvistavat lapsen osallisuutta. Parhaimmillaan oppimisympäristöt tukevat sosiaalista turvallisuutta. Varhaiskasvatuksessa aikuisten keskinäinen vuorovaikutus on mallina lapselle, sillä lapsi seuraa aikuisen esimerkkiä ja mallintaa sitä.

3.3 Leikin merkitys varhaiskasvatuksessa

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikki on lapselle luontainen tapa olla, elää ja hahmottaa maailmaa. Leikillä on merkittävä pedagoginen tehtävä, sillä se edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tuottaen lapselle iloa ja mielihyvää.

Leikkiä havainnoimalla saadaan tärkeää tietoa lapsen sisäisestä todellisuudesta kuten lapsen asemasta ryhmässä, sosiaalisista taidoista, tunneilmaisusta ja lasta askarruttavista ajan-kohtaisista asioista. Leikissä kehittyvät lapsen ajattelu, kieli, mielikuvitus ja käsitys itsestä ja muista. Samalla harjoitellaan tunteiden säätelyä sekä niiden hallintaa, ryhmässä toimimista ja ristiriitatilanteista selviämistä. Tuetulla leikillä on tärkeä merkitys lasten sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö innostaa ja kannattelee toiminnallaan leikkiä edistäen lasten oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta. Aikuinen voi olla joko mukana leikissä tai ohjata sitä ulkopuolelta. Aikuinen havainnoi leikkiä sen mahdollistajana tukien leikin rikasta toteutumista. Kasvattajan havainnot lapsen leikistä ovat tärkeitä. Leikki tulee nähdä monimuotoisena ja sille on oltava tilaa kehittyä ja muuttua myös fyysisen ympäristön suhteen. Leikkiympäristö rakennetaan houkuttelevaksi ja esteettiseksi ja sitä muunnellaan yhdessä lasten kiinnostuksen kohteita ja varhaiskasvatuksen toimintasisältöjä tukevaksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tiedostaa pitkäkestoisen leikin merkitys lapsen mielikuvituksen ja ajattelun kehittäjänä. Pitkäkestoisella leikillä ei tarkoiteta välttämättä ajallisesti pitkää aikaa, vaan sitä, että leikki elää ja kehittyy lapsen mielessä ja se voi jatkua myös eri päivinä ja eri tilanteissa. Pitkäkestoisessa leikissä lapsi viihtyy ja hän keskittyy tekemiseensä. Pitkäkestoinen leikki saattaa alkaa esimerkiksi leikkiympäristön suunnittelulla ja rakentamisella ja jatkua sitten itse leikkinä. Mahdollistamalla pitkäkestoinen leikki lapset pystyvät kehittämään keksimäänsä leikkiä eteenpäin.

3.4 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Osallisuus lapsen näkökulmasta nähdään mahdollisuutena toimia ja vaikuttaa sekä ymmärryksenä ja kokemuksena siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön ja on siellä arvokas omana itsenään. Lapsi voi vaikuttaa asioihin mielipiteillään ja toiminnallaan. Osallisuuden tavoitteena on edistää lapsen omatoimisuutta ja aktiivisuutta, jotta hänellä olisi hyvät valmiudet tulevaisuutta varten ja luottamus omiin kykyihinsä. Yhdessä lapsen kanssa toimiessa tuetaan lapsen yhteistyötaitoja ja kasvamista toista kunnioittavaksi kansalaiseksi.

Ryhmässä varmistetaan, että lapset tulevat kuulluksi ja heitä tuetaan ilmaisemaan mielipiteensä, jotka myös huomioidaan. Lasten ideoiden pohjalta lähteneitä projekteja kirjataan kehkeytyvän opetussuunnitelman periaatteella ja osallisuus tehdään näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin välityksellä. Henkilökunta kehittää käytäntöjä, jotka edistävät lasten osallistamista päätöksentekoon. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapset huomioidaan toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Käytännön arjessa kehkeytyvän opetussuunnitelman sisältöjä voidaan toteuttaa myös rinnakkaisina, niiden kestoa ja intensiteettiä vaihdellen.

Huoltajien osallisuus toteutuu ensisijaisesti jokapäiväisessä kanssakäymisessä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Varhaiskasvatus järjestää huoltajille erilaisia mahdollisuuksia osallistua myös esimerkiksi asiakaspalautteiden ja lasta koskevien keskustelujen yhteydessä. Osallisuuden toteutumista arvioidaan saatujen asiakaspalautteiden perusteella ja niiden pohjalta suunnitellaan toimenpiteitä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden¹¹ mukaan: ”Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta.”

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa varhaiskasvatuksessa kasvatusta määrittävät lapsen yksilölliset tarpeet ja persoonallisuus. Hyvässä varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys yhdistyvät lasten edun näkökulmasta. Lapsia rohkaistaan kehittämään kykyjään ja tekemään valintojaan. Aikuinen ei määrittele lapselle valmiiksi esimerkiksi perinteisiä roolimalleja. Lapsia ohjataan leikkeihin esimerkiksi toiminnan, iän, kehitystason ja tilanteen mukaan. Kieli, etnisyys, katsomus, vammaisuus tai sukupuoli eivät ole leikkiin ohjaavia tekijöitä. Lasten erilaisuus ja kulttuurierot tulee huomioida ryhmän ohjaamisessa avoimesti, rehellisesti ja ammatillisesti. Henkilökunnan omien asenteiden tunnistaminen on edellytys ammatilliselle toiminnalle.

3.5 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Monikulttuurinen Turku tarjoaa hyvän mahdollisuuden kulttuurisen moninaisuuden tarkasteluun yhdessä lasten kanssa. Tutustuminen eri kulttuureihin ja katsomuksiin tapahtuu luontevasti arjen toiminnoissa. Lähtökohtana on lapsen kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Tuettu suomen kielen opetus edesauttaa lapsen kotoutumista suomalaiseen kulttuuriin. Kulttuurisen moninaisuuden ja kielitietoisuuden tukemiseksi on laadittu ohjeistus Turun kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus.

¹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26

Katsomuskasvatukseen kuuluu uskonnon lisäksi oleellisesti erilaisten kokemusten, elämysten, arvojen ja asenteiden pohdinta sekä käsittely lapsilähtöisesti lapselle ymmärrettävällä tavalla. Suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa korostuvat kristilliset perinteet, jotka luovat lapsille ymmärrystä omista juurista, itsetunnosta ja minäkuvasta. Osana katsomuskasvatusta korostetaan uskontodialogin vahvistamista. Lapsille ja perheille tämä tarkoittaa oman uskonnon lisäksi erilaisten uskontojen ymmärrystä; opitaan kunnioittamaan myös toisten uskontojen ainutlaatuisuutta ja näkemään uskontojen mahdollisuus täydentää toinen toisiaan. Katsomuskasvatusta käsitellään lisää luvussa 4.3.

Kielitietoinen varhaiskasvatus tukee lasten monipuolista kielenkehitystä. Se rohkaisee käyttämään kieltä tunnistuen lasten ikätason sekä yksilölliset ja kielelliset lähtökohdat. Kielitietoinen varhaiskasvatus tuo monikielisyyden näkyväksi arjessa. Kielen oppimista tukevat päivittäiset keskustelumahdollisuudet, lasten välisten keskustelujen helpottaminen, lukutaidon tukeminen ja monikielisyyden arvostaminen. Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttaa henkilön kyky olla keskittyneesti läsnä. Henkilökunnan käyttämä kieli mallintaa kieltä ja sen käyttöä lapsille.

3.6 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Terveelliset, turvalliset ja liikunnalliset elämäntavat edesauttavat lapsen hyvinvointia. Turvallinen ja myönteiseen vuorovaikutukseen pyrkivä kasvu- ja oppimisympäristö tukee lapsen hyvinvointia ja kulttuurista ja kielellistä identiteettiä. Turvallisessa kasvuympäristössä lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi omana itsenään.

Toimintakulttuurin turvallisuutta edistetään tukemalla vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia ja ehkäisemällä kiusaamista. Kestävän elämäntavan edistäminen tukee lasten hyvinvointia pitkälle tulevaisuuteen. Lapsi ohjataan kunnioittamaan heidän fyysistä ja sosiaalista ympäristöä ja heidät ohjataan omalla toiminnallaan edistämään kestävää kehitystä.

3.6.1 Kiusaamisen ehkäisy

Varhaiskasvatuslakiin¹² perustuen lasta on varhaiskasvatuksessa suojeltava väkivallalta, syrjinnältä ja muulta häirinnältä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on, ettei kiusaamista pääse syntymään. Jotta tietoisuus kiusaamisilmiöstä varhaiskasvatuksessa lisääntyy, yksiköissä laaditaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Yksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tavoitteena on edistää kiusaamista ehkäisevän työn johdonmukaista toteutumista varhaiskasvatusyksiköissä. Suunnitelma laaditaan yhdessä työyhteisön jäsenten kanssa, jolloin jäsenet sitoutuvat ja motivoituvat paremmin tehtävään työhön ja ovat tietoisia yhteisistä toimintamalleista. Suunnitelman yksikkökohtainen laatiminen mahdollistaa toteutuneen toiminnan arvioinnin.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa määritetään päiväkodin arvot sekä yhteinen näkemys kiusaamisesta. Suunnitelma sisältää keinoja kiusaamisen huomaamiseen ja

¹² Varhaiskasvatuslaki 10 § (540/2018)

tunnistamiseen sekä toimintatavat kiusaamisen ehkäisyyn, puuttumiseen ja seurantaan. Se sisältää myös suunnitelman arviointia sekä tiedon suunnitelman päivittämisestä ja siitä tiedottamisesta. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan kiusaamisen ehkäisemiseksi tehtävä yhteistyö huoltajien kanssa.

Kiusaamisen ehkäisytyössä kasvattajien on tiedostettava kiusaaminen ilmiönä sekä sen erilaiset ilmenemismuodot. Kiusaaminen on usein ryhmäilmiö, jolloin ryhmän jäsenet vahvistavat toimintaa tai lopettavat sen. Kiusaamista voi ilmetä monissa eri muodoissa, ja alla olevassa kuvassa 5 eritellään varhaiskasvatuksessa esiintyviä kiusaamisen muotoja ja tapoja.

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykkinen kiusaaminen
• Lyöminen • Potkiminen • Kamppaaminen • Esteenä oleminen • Vaatteiden repiminen • Nipistely • Kivien ja hiekan heittäminen • Leikkien sotkeminen	• Haukkuminen • Nimittely • Hännääminen • Lällättäminen • Vaatteiden, hiusten ym. kommentointi • Selän takana puhuminen	• Uhkailu • Manipulointi • Kiristäminen • Ilveily, ilmeily • Poissulkeminen • Leikin sääntöjen muuttaminen • Selän takana puhuminen • Puhumatta jättäminen

Kuva 5 Päiväkodissa esiintyvät kiusaamisen muodot ja tavat (Kirves & Stoor-Grenner 2010)

Kasvattajien yhdessä sovitut toimintatavat kiusaamistilanteisiin ovat ensisijaisia kiusaamisen lopettamiseksi ja ehkäisemiseksi. Lasten toiminnan, kuten leikin, havainnoiminen auttaa kasvattajaa havaitsemaan lasten välisten tilanteiden etenemistä ja kiusaamista. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta sopiviin vuorovaikutustapoihin sekä vahvistaa lapsen hyvää käytöstä. Kiusaamistilanteissa aikuinen on vastuussa tilanteiden ratkaisemisesta. Tilanteissa toimitaan tapauskohtaisesti, mutta kuitenkin siten, että kiusaaja ymmärtää tehneensä väärin ja että kiusaaminen käsitellään asianosaisten kesken. Kiusaamistilanteissa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen ilmapiiriin on tuettava toimintamallia, jossa lapsen on hyväksyttävää kertoa havaitsemastaan ja kokemastaan kiusaamisesta.

3.6.2 Kestävä elämäntapa

”Kestävän kehityksen kasvatus on vastuun antamista ja vastuun kantamista. Kestävän kehityksen työ on oman ja lähiyhteisön toiminnan tarkastelua kestävän kehityksen näkökulmasta.
– Kestävän kehityksen työssä on tärkeää antaa suunnittelu- ja toteutusvastuuta kaikille toimijoille

taaperoista päiväkodin johtajaan ja huoltomiehestä keittiöhenkilökuntaan. Alueen muiden toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö rikastuttaa päiväkodin arkea. Lisäksi lähiympäristön tuntemus luo turvallisuutta ja auttaa lapsia juurtumaan kotiseudulleen.”¹³

Turun kaupunki edistää toiminnallaan kestävän kehityksen periaatteita, joten myös turkulaisessa varhaiskasvatuksessa edistetään kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Varhaiskasvatuksessa kestävän kehityksen käsitettä ja ympäristökasvatuskäsitettä voidaan käyttää rinnakkain. Ympäristökasvatuksesta puhuttaessa ympäristö nähdään kunkin omana, henkilökohtaisiin kokemuksiin ja elämyksiin perustuvana elinpiirinä. Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatus tukee lapsen luontosuhdetta, opettaa lasta huolehtimaan vastuullisesti ympäristöstään ja näin ohjaa kohti kestävää elämäntapaa. Lasten kanssa retkeillään luonnossa ja kuljetaan erilaisissa ympäristöissä tutkien ja koken. Sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä tuetaan yhdessä toimimalla ja esimerkiksi kansanperinteeseen tutustumalla. Aikuisen esimerkki on tärkeä.

Toimintakulttuurin arviointi:

Toimintakulttuurin jatkuvan muutoksen vuoksi tulee toimintakulttuuria arvioida ja kehittää. Jatkuvan kehittämisen perusedellytyksenä on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Turkulaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria arvioidaan muun muassa seuraavin tavoin:

- Oppimisympäristöjen arviointiin voidaan hyödyntää Kehittävä palaute –lomaketta. Lisäksi osana arviointia huoltajilta kysytään marras-joulukuun asiakaskyselyn yhteydessä oppimisympäristöihin liittyviä kysymyksiä.
- Huoltajien osallisuutta arvioidaan heiltä saatujen asiakaspalautteiden perusteella, joiden mukaisesti suunnitellaan toimenpiteitä toiminnalle. Lapsen osallisuus tuodaan näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla, mikä mahdollistaa toiminnan ja oppimisympäristöjen arvioinnin.
- Tiimisopimus sisältää toiminnan ja tavoitteiden jatkuvaa arvioimista. Tiimisopimukseen kirjattujen asioiden kokonaisuuden arviointi toteutetaan toimintakauden lopussa.

3.7 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

3.7.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on jatkuvaa ja päivittäistä, ja se on luonteeltaan avointa, tasavertaista ja luottamuksellista. Se turvaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä edistää luottamusta henkilöstön ja huoltajien välillä. Yhteistyön tärkeys korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta, jolloin esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin (ks. luku 1.1) ja esiopetuksen siirtymävaiheen yhteistyö tehostuu. Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toimintaan ja arviointiin mahdollistetaan. Varhaiskasvatuksen alkukeskustelu luo pohjan huoltajien ja henkilökunnan väliselle yhteistyölle.

Lapsen varhaiskasvatuksessa aloittaminen sekä siirtyminen varhaiskasvatusmuodosta tai

¹³ Luomi, Paananen, Viberg & Virta 2010, 7

yksiköstä toiseen toteutetaan yhdessä huoltajien kanssa. Tutustumisjakson ajankohdat ja pituus sovitaan yhdessä ja sille varataan riittävästi aikaa. Lapsen katsotaan aloittavan varhaiskasvatuksessa, kun hän jää sinne ilman huoltajien läsnäoloa. Lapsen siirtyessä yksikön sisällä ryhmästä toiseen voidaan tutustuminen toteuttaa arjessa esimerkiksi pienryhmiä muodostettaessa.

Varhaiskasvatuksen aloittamisen yhteydessä huoltajia ohjataan vastaamaan asiakaskyselyyn n. 1kk varhaiskasvatuksessa aloittamisen jälkeen. Vastausten pohjalta mietitään, miten aloitusprosessia voidaan kehittää.

3.7.2 Yhteistyö esiopetuksen kanssa ja monialainen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä esiopetuksen ja eri sidosryhmien välillä lasten hyvinvoinnin sekä kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa yhteistyötä tehdään myös mm. liikunta-, kirjasto- ja museopalveluiden kanssa. Alueellisten palvelujen ja toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö kuvataan tarkemmin oppimisen alueet –osioiden yhteydessä. Varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät yhteistyötä, jotta siirtymävaihe sujuisi lapsen näkökulmasta mahdollisimman sujuvasti. Tehtävä yhteistyö kuvataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tarvittaessa, esimerkiksi lapsen tuen tarpeet sitä edellyttäen, lapsen siirtymistä varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai esiopetukseen ennakoidaan siirtopalaverilla. Palaveriin osallistuvat ensisijaisesti huoltajat, molempien ryhmien edustajat sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut mahdolliset yhteistyötahot.

Varhaiskasvatuksessa lapsi voi saada tukea myös lastenneuvolan, perheneuvolan, lastensuojelun, lastenneurologian poliklinikan, Turun yliopistollisen keskussairaalan, vammais- ja eri terapia-palveluiden kautta.

Varhaiskasvatus ja lastenneuvolat tekevät yhteistyötä lasten terveyteen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Lapsen vuosittaisia määräaikaistarkastuksia varten huoltajat toimittavat lastenneuvolaan varhaiskasvatuksen ja kodin yhteisen selvityksen lapsen kehityksestä. Neuvolasta huoltajat saavat lapsen terveystarkastuksen yhteydessä terveystodistuksen, jonka he toimittavat päiväkotiin tai perhepäivähoitajalle. Tarvittaessa, huoltajien kirjallisella suostumuksella, lapsen kehityksen tukemiseksi asioita voidaan käsitellä myös neuvolatyöryhmässä.

Lapsen on tarvittaessa mahdollisuus päästä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Päätös sen aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Varhaiskasvatuksen erityispalvelupäällikkö tekee asiasta päätöksen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja lääkärin tai psykologin lausunnon perusteella.

4 Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus

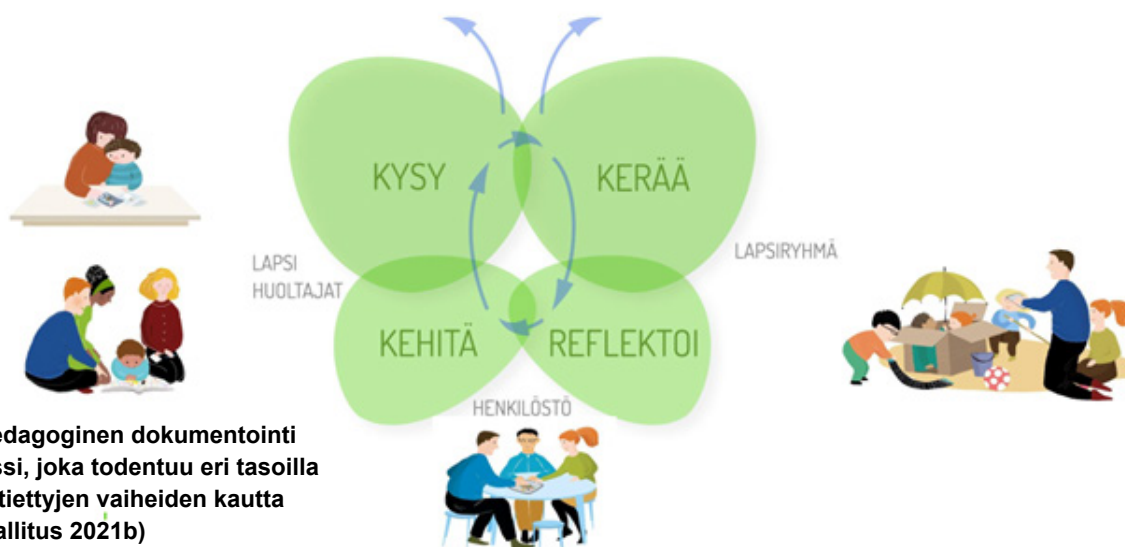
Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus on kokonaisvaltaista. Sen tavoitteena on edistää lasten oppimista, hyvinvointia ja laaja-alaista osaamista. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lapsen ja lapsiryhmän tarpeet, lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lasten ja huoltajien näkemykset ja ideat. Toiminnan suunnittelu ja toteutus on lapsilähtöistä, jossa kaikkea ei suunnitella etukäteen, vaan hyödynnetään ns. pedagogiseen hetkeen tarttumista.

4.1 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Menetelmän tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Menetelmä perustuu lapsilähtöisyyteen, jossa huomioidaan lasten tuottamat aloitteet, ajatukset ja ideat.

Työmenetelmän perustana on jatkuva toiminnan dokumentointi, jossa ryhmän toiminnan sisällöt sekä lasten ajattelu, toiminta, oppiminen ja kehitys tuodaan näkyväksi ja ymmärrettäväksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan toimesta. Dokumentointi on muistojen tallettamista esimerkiksi valokuvien, kasvunkansioiden, viikkokirjeiden, lasten töiden ja aikuisten muistiinpanojen muodoissa. Dokumentointia voidaan toteuttaa kohdistettuna koko ryhmään tai yksittäiseen lapseen.

Pedagoginen dokumentointi vahvistaa vuoropuhelua lapsen kanssa ja lasten välillä. Kokemusten yhteinen pohdinta edistää lasten osallisuutta ja kertoo siitä, mikä on lapselle merkityksellistä. Dokumentointi varmistaa tiedonkulun huoltajille kuvaten heille lapsiryhmän toimintaa, pedagogisia sisältöjä ja osallistaen heitä toiminnan arviointiin. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa varhaiskasvatuksen toteutuneen toiminnan vertaamisen tavoitteisiin, toimintakulttuurin kokonaisvaltaisen kehittämisen sekä varhaiskasvattajien ammatillisen oppimisen. Kuva 6 selventää pedagogisen dokumentoinnin prosessia ja sen eri vaiheita.

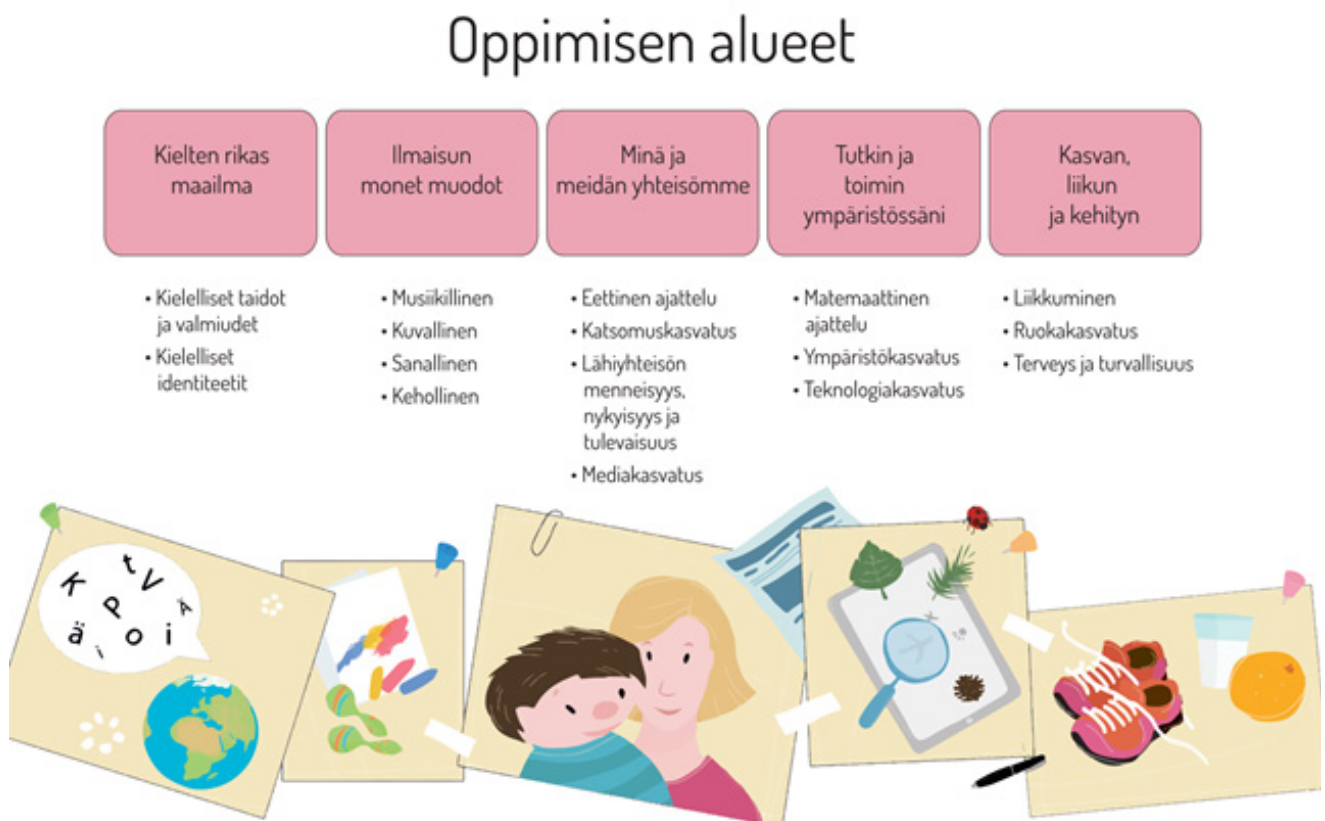
Kuva 6 Pedagoginen dokumentointi on prosessi, joka todentuu eri tasoilla ja etenee tiettyjen vaiheiden kautta (Opetushallitus 2021b)

4.2 Monipuoliset työtavat

Monipuolisten työtapojen hyödyntäminen tarjoaa lapsille onnistumisen kokemuksia ja tukee lasten oppimista. Varhaiskasvatuksessa käytettäviä työtapoja on muun muassa leikki, liikunta, tieto- ja viestintätekniisten laitteiden käyttö ja muu hyödyntäminen, tutkiminen, taiteellinen kokeeminen ja ilmaisu sekä musiikki monessa muodossa. Varhaiskasvattajien työn avuksi on laadittu muistilista (liite 6) monipuolisten työtapojen varmistamiseksi. Muistilistaa hyödyntämällä voidaan arjessa ja eri projekteissa tarkastella, että asioita on käsitelty mahdollisimman kattavasti.

4.3 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä ja ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilökuntaa monipuolisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Oppimisen alueet eivät ole toisistaan erillisiä.

Kuva 7 Oppimisen alueet ja niiden keskeiset sisällöt (Opetushallitus 2021c)

Kielten rikas maailma

Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten kielellisiä taitoja, valmiuksia ja kielellisten identiteettien kehittymistä. Lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuuriin vahvistetaan. Kielellisten valmiuksien tukeminen edistää lasten osallisuutta ryhmässä, vaikuttamisen keinoja sekä lasten välistä vuorovaikutusta. Lasten kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa, mikä tukee myös lasten kielellisen identiteetin kehitystä.

Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen asiantuntijatiimi on laatinut Turun kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen suunnitelman, joka on tarkoitettu Turun varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman tueksi kaksi- ja monikielisten lasten varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan kommunikoimaan sekä lasten että aikuisten kanssa, mikä edistää monipuolisesti lasten vuorovaikutustaitoja ja puheen tuottamisen taitoja. Vuorovaikutus tukee lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä. Henkilökunnan tehtävänä on varmistaa, että lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan.

Lasten kielen ymmärtämisen taidot, sanavarasto ja kielellinen muisti kehittyvät kieleen ja sanoihin tutustumisen kautta. Lorut, laululeikit, kansansadut, nimeäminen, sanallistaminen ja lukeminen edistävät lasten sanavaraston kehitystä ja samalla lapsi tutustuu suomalaiseen kulttuuriperintöön. Turvallinen ja kiireetön ilmapiiri edesauttaa lapsen itseilmaisua ja sitä kautta kielen oppimista.

Monipuolinen kieliympäristö tukee lasten kielellistä kehitystä. Kielen käyttö eri tilanteissa sekä erilaisten kielellisten lähteiden hyödyntäminen edistävät lasten kielen käyttötaitoja sekä kielitietoisuutta. Vaihtelevat ja visuaaliset tekstit sekä kielellä leikkittely ja satuilu pitävät yllä lasten mielenkiintoa ja lisäävät heidän kiinnostustaan suullista ja kirjallista kieltä kohtaan. Lastenkirjojen lukeminen lasten kanssa tukee lasten kielellisiä valmiuksia. Tarinat ja kuvat herättävät lapsissa ajatuksia ja kysymyksiä luoden keskustelua luettavan aiheen ympärille. Tarinoiden maailman kautta lapsia innostetaan keksimään tarinoita itse.

Ilmaisun monet muodot

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten sosiaalisia taitoja, myönteistä minäkuvaa ja antavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Eri ilmaisumuotojen tulkitsemisen kehittää lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Ilmaisutaitoja tuetaan osana erilaisia projekteja ja hyödyntäen monipuolisia työmenetelmiä ja teknologiaa luovan ilmaisun välineenä. Ilmaisun liittyvä tulkinta kehittää lasten sosiaalisia- ja tunnetaitoja.

Lasten musiikillisia kokemuksia ja ilmaisua tuetaan innostamalla lapsia kuuntelemaan, tuottamaan ja tulkitsemaan musiikkia. Lapsille mahdollistetaan musiikkiesityksiä sekä itse tuottaen että

valmiita esityksiä kuunnellen ja katsoen. Lapsia innostetaan musiikilliseen ilmaisuun jatkuvasti arjessa loruilun, laulamisen ja musiikin kuuntelemisen merkeissä.

Lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön tuetaan monipuolisesti kuvallisen ilmaisun avulla. Kuvallista ilmaisua harjoitellaan itse tehden kuten muovailemalla, piirtämällä, maalaamalla, rakentelemalla ja nikkaroimalla. Samalla tutustutaan erilaisiin materiaaleihin ja tekniikoihin. Mahdollisuuksien mukaan lapsia tutustutetaan kulttuuriin ja taiteenlajeihin käymällä esimerkiksi taidenäyttelyissä.

Sanallista ja kehollista ilmaisua koetaan ja ilmaistaan esimerkiksi draaman, leikin, liikunnan ja tanssin keinoin. Kehollista kokemusta sanallistetaan, mikä tukee lasten ajattelun kehitystä sekä sosiaalisia taitoja.

Minä ja meidän yhteisömme

Lapsen kuva menneisyydestä rakentuu lapsen omasta kasvuympäristöstä ja perheestä käsin. Pohtimalla lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta vahvistetaan lasten käsitystä ajasta ja suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin ja tulevaisuuden rakentamiseen. Tavoitteena on, että lapsi hahmottaa oman paikkansa suomalaisessa kulttuurissa. Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan suomalaisen kulttuurin perinteet ja tavat, kuten vuoden kiertoon liittyvät juhla- ja merkkipäivät ja niiden viettoon sisältyvät perinteet. Lapsiryhmässä eri kulttuureista tulleiden lasten kulttuurit huomioidaan eri tavoin huoltajien näkemyksiä kunnioittaen.

Lasten kanssa toimiessa eettisiä kysymyksiä kohdataan arjen tilanteissa. Kasvattajat luovat turvallisen, kannustavan ja hyväksyvän ilmapiirin, jossa voidaan tarkastella lasta kiinnostavia eettisiä kysymyksiä. Alkukeskustelussa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kasvattajat keskusteleval perheen arvoista yhdessä huoltajien kanssa, kunnioittaen sekä perheen että suomalaisen kulttuurin arvoja.

Minä ja meidän yhteisömme -osio sisältää katsomuskasvatusta, josta Opetushallitus¹⁴ on antanut ohjeistuksen. Katsomuskasvatus on yleissivistävää, uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. Katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla.

Varhaiskasvatuksessa juhlat ovat osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee lapsiryhmästä ja sen tarpeista. Juhlisiin voi sisältyä joitain uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat, samalla tavoin kuin esi- ja perusopetuksessakin, osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena¹⁵. Kukaan ei ole velvollinen

¹⁴ Opetushallitus 2018

¹⁵ Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp & 2/2014 vp

osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen¹⁶. Lapsella on huoltajan ilmoituksella mahdollisuus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen, jolloin lapsille järjestetään vaihtoehtoisia ja mielekästä toimintaa. Lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus huomioidaan juhlien suunnittelussa ja tässä voidaan tehdä yhteistyötä huoltajien kanssa.

Minä ja meidän yhteisömme -osio sisältää myös mediakasvatusta. Varhaiskasvatuksessa toteutettavan mediakasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten mediaosaamista tutustumalla tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin ja sisältöihin sekä kokeilemalla median tuottamista itse. Lasten mediataidot kehittyvät, kun mediasisältöjä ja niiden todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä sekä sosiaalisia ja emotionaalaisia taitoja tunnistamalla ja pohtimalla tunteiden ilmaisua. Media otetaan osaksi pedagogiikkaa ja taitoja voidaan harjoitella esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä ja osana eri kulttuureihin tutustumista.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan tutkimaan, jäsentämään ja ymmärtämään ympäristöä. Kasvattajan tehtävänä on ohjata tämän toteutumista sekä tukea lapsen kiinnostusta antamalla tilaa ihmettelylle ja päättelylle.

Lasten **matemaattista ajattelua** tuetaan varhaiskasvatuksessa oivaltamisen ja ilon kautta. Matemaattiset käsitteet tulevat tutuiksi arjen tilanteissa kuten ruokailussa, leikeissä, pukeutumisessa, ympäristöä havainnoimalla, tutkimalla ja liikkumalla. Aikuinen ohjaa lapsia kiinnittämään huomiota ympäristön muotoihin, määriin ja muutoksiin. Varhaiskasvatuksessa matemaattisia aiheita ovat mm. lukukäsitteet, luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen ja säännönmukaisuus. Toiminnallisuudella ja leikinomaisuudella on tärkeä merkitys matemaattisten taitojen harjoittelemisessa ja toiminta edistää samalla lasten myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Sekä rakennetussa ympäristössä että luonnossa liikkuminen ja siellä toimiminen, asioiden tutkiminen ja tulkitseminen, edistävät lasten myönteistä ja kunnioittavaa suhdetta ympäristöä kohtaan. Retket lähiympäristöön tarjoavat lapselle elämyksiä, joiden kautta lapsen oma luontosuhde sekä suhde rakennettuun ja historialliseen ympäristöön syntyy.

Lapsia innostetaan **teknologiakasvatuksen** mukaisesti tutustumaan ympäristössä olevaan teknologiaan sekä luomaan sitä itse. Toiminnan tavoitteena on tukea lasten ymmärrystä teknologian luonteesta sekä tukea teknologisten laitteiden turvallista käyttöä.

Varhaiskasvatuksen **tiedekasvatus** on lasten tiedeosaamisen vahvistamista ikätaso huomioiden. Siinä tavoitteena on tukea lasten kiinnostusta luonnontieteitä kohtaan ja tarjota myönteisiä kokemuksia oppimisesta oman toiminnan kautta.¹⁷ Varhainen tiedekasvatus tukee elinikäisen oppimisen taitoja ja tavoitteita sekä luo pohjaa myöhemmälle luonnontieteiden ymmärtämiselle.

¹⁶ Suomen perustuslaki 11 § (731/1999)

¹⁷ Vartiainen 2018, 8

Arjen havaintoihin liittyvien ilmiöiden yhdistäminen leikinomaisuuteen ja elämyksellisyyteen on avainasemassa, kun lapsi tutustuu tieteen maailmaan¹⁸. Kasvattajan tehtävänä on luoda tilanteita ja antaa aikaa lasten havainnoinnille, tutkimiselle ja ihmettelylle. Kasvattajalla ei tarvitse olla syvällistä tietämystä havainnoinnin kohteesta, vaan havaintoja ja tutkimista voidaan tehdä yhdessä lasten kanssa¹⁹. Lasten tieteellisen ajattelun kehittymistä voidaan arjessa edistää esimerkiksi leikin ja tarinoiden kautta. Tutkimiseen ja tiedeleikkeihin voidaan osallistaa myös huoltajia.

Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksen **ruokakasvatuksen** tavoitteena on tukea lasten myönteistä ja innostunutta suhdetta ruokaan, mikä edistää lasten hyvinvointia, terveyttä ja oppimista. Ruokajärjestelmään, kestäväen elämäntavan edistämiseen sekä omiin että muihin ruokakulttuureihin ja ruokaperinteisiin tutustutaan ruokailun lisäksi myös muilla tavoin kuten leikin, tutkimisen, aistien, itse tekemisen sekä tarinoiden kautta.

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ruokailua ja ruokakasvatusta linjaava suositus²⁰ tukee turkulaisessa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa ruokakasvatusta. Kuvassa 8 on eritelty ruokakasvatuksen keskeiset tavoitteet varhaiskasvatuksessa.

Ruokakasvatuksen keskeiset tavoitteet	Myönteinen suhtautuminen ruokaan ja syömiseen
	Monipuoliset ja terveyttä edistävät ruokailutottumukset
	Omatoiminen ruokailu ja monipuolinen, riittävä syöminen
	Ateriahetkien kiireetön ilmapiiri
	Hyvien pöytätapojen ja yhdessä syömisen kulttuurin opettelu
	Ruokiin, niiden alkuperään ja ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin tutustuminen eri aistien avulla tutkimalla
	Ruokasanaston kehittäminen ruuasta keskustelemalla sekä tarinoiden ja laulujen avulla

Kuva 8 Ruokakasvatuksen keskeiset tavoitteet varhaiskasvatuksessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 48)

¹⁸ Rehunen 2017, 7-8

¹⁹ Vartiainen 2016

²⁰ Terveystta ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus [URN ISBN 978-952-302-992-7.pdf \(PDF 5.254Mt\)](#)

Turussa lapsia innostetaan liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Riittävä fyysinen aktiivisuus on edellytys normaalille kasvulle ja kehitykselle, minkä vuoksi liikkuminen on oleellinen osa lapsen päivää varhaiskasvatuksessa. Säännöllinen, monipuolinen, kestoaltaan ja intensiteetiltään vaihteleva liikunta erilaisissa ympäristöissä kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja. Esimerkiksi luonnossa liikkuminen kehittää lapsen tasapainotaitoa ja stimuloi eri aisteja. Varhainen liikkuminen tukee lapsen myönteistä suhtautumista liikuntaa kohtaan, lisää liikunnallista aktiivisuutta sekä edistää liikunnan merkityksellisyyden kokemista omassa elämässä myös myöhemmin. Lapsen hyvinvointi koostuu liikkumisen lisäksi riittävästä levosta ja unesta.

Sekä suunniteltu että omaehtoinen liikkuminen tukevat lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Lasten omaehtoisissa leikeissä liikunta on usein mukana ja liikuntavälineiden omatoiminen käytettävyys tukee tämän toteutumista. Pihasäännöt ohjaavat toimintaa ulkona. Ne mahdollistavat lasten monipuolisen liikkumisen ja mielikuvituksen käytön edellyttäen henkilökunnalta aktiivista läsnäoloa turvallisuuden turvaamiseksi.

Kasvattajien tehtävä on tukea liikkumisen iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä mahdollistaa toiminnallisen oppimisen toteutuminen. Toiminnallisessa oppimisessa liikkuminen ja toiminnallisuus nähdään välineinä oppimiseen. Siinä huomioidaan erilaiset tavat oppia ja hyödynnetään erilaisia menetelmiä lapsen ikä huomioiden. Toiminta vahvistaa lasten motorisia taitoja, kehotuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lasten keskittymiskykyä. Päivittäinen liikkuminen kirjataan osaksi ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Erityistä huomiota kiinnitetään vähän liikkeviin ja tukea tarvitseviin lapsiin. Viimeisimpien liikuntasuositusten mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa, joka koostuisi kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta sekä vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Yli tunnin pituisia istumajaksoja tulisi välttää ja lyhyitäkin paikallaoloja tauottaa.²¹

Suunnitelmallisen liikunnallisen toiminnan tukena Turussa on käytössä koordinaattorimalli (kuva 9), jossa jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä ja jokaisella alueella on oma liikuntakoordinaattori. Yksikön koordinaattori toimii yksikön esimiehen tukena liikkuvan toimintakulttuurin kehittämisessä.

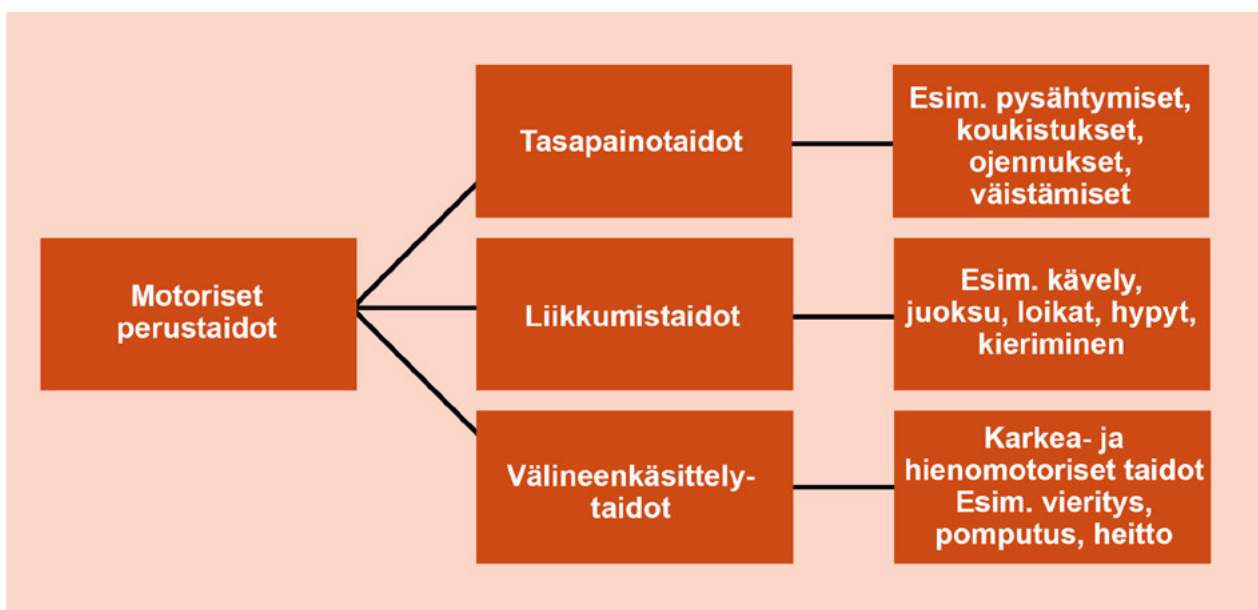

Kuva 9 Turussa käytössä oleva liikunnan koordinaattorimalli

²¹ Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016.

Turussa varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä liikuntapalvelukeskuksen kanssa lasten liikumisen tueksi. Liikuntapalvelukeskuksen kautta saa esim. vuokrattua välineitä sekä järjestettyä liikuntapaikkavuoroja varhaiskasvatuksen käyttöön. Lasten liikkumista ohjaa Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset²².

Motorisia perustaitoja tarvitaan leikeissä, peleissä, arjen touhuissa ja myös liikunnan harrastamisessa. Erilaiset yhteiset hetket lapsiryhmässä edesauttavat uusien taitojen oppimista turvallisen aikuisen ohjauksessa. Varhaiskasvatuksessa lasten motorisia perustaitoja harjoitellaan päivittäin osana arkea. Kasvattajien tehtävänä on havainnoida lasten motoristen taitojen kehitystä sekä tukea niitä tarvittaessa. Motoristen taitojen oppimisella on yhteys oppimiseen. Motoriset perustaidot on esitelty kuvassa 10.

Kuva 10 Motoristen perustaitojen osa-alueet

Oppimisen alueiden arviointi

Oppimisen alueiden arvioinnin tarkoituksena on tarkastella mennyttä toimintaa monipuolisesti sekä arvioida toteutunutta pedagogiikkaa. Arviointi on väline toiminnan kehittämiseksi. Oppimisen alueiden arvioinnin tukena voidaan käyttää seuraavia esimerkkikysymyksiä:

- Toteutuvatko kasvattajayhteisösopimuksessa sovitut asiat oppimisen alueiden yhteydessä?
- Varhaiskasvatusyksikön liikuntavälineet (saatavuus, kunto, riittävyys ja erityisvälineet)?
- Kuvataiteen ja musiikin välineistö (monipuolisuus, kunto ja riittävyys)?
- Onko ruokakasvatuksessa toteutuneet varhaiskasvatuslain tavoitteet?

²² Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf> (PDF)

5 Kasvun ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvun ja oppimisen tuki on osa laadukasta toimintaa ja kuuluu kaikille lapsille. Tuki toteutetaan lapsen edellyttämällä tavalla ja mahdollisimman pitkälle lapsen omassa ryhmässä. Tuki rakentuu yksilöllisistä sekä oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Käytettävät tuen menetelmät tukevat ryhmän kaikkien lasten kasvua ja kehitystä.

Lapsen tuen järjestäminen toteutuu peruspedagogiikan ja erityisosaamisen yhdistelmänä. Tuen suunnittelu, toteutus ja järjestäminen tehdään yhteistyössä huoltajien, ryhmän henkilökunnan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa moniammatillisen asiantuntijaverkoston kanssa. Lähipalveluperiaatteen mukaisesti lapsen varhaiskasvatus voi toteutua esimerkiksi alueellisessa pienennetyssä tai integroidussa ryhmässä tai niin sanotussa tavallisessa ryhmässä erilaisten pedagogisten ratkaisujen ja rakenteellisten resurssien esim. ryhmän pienennyksen tai avustajan avulla. Sekä huoltajan että sidosryhmien kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana on kuvattu luvussa 3.7.

5.1 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Lapsen tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista sekä määrällisesti ja laadullisesti vaihtelevaa. Aluksi havainnoidaan jo käytössä olevia toimintatapoja, toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapsille. Havaintojen pohjalta suunnitellaan lapsen kasvu- ja oppimisympäristö. Tuen oikeanlainen kohdentuminen lapsen arjessa edellyttää jatkuvaa havainnointia ja arviointia.

Periaate on, että peruspedagogiikkaan liittyviä ratkaisuja tarkastellaan ennen rakenteellisen resurssin käyttöönottoa. DoTkusta ja Extrenetistä löytyvään Peruspedagogiikka ja lapsen kehityksen ja oppimisen tuki –dokumenttiin on listattu yksilö- ja ryhmätasolla arjen pedagogiikkaan liittyviä asioita, joiden tulee toteutua ennen rakenteellisten lisäratkaisujen käyttöönottoa. Dokumentti ohjaa arvioimaan mm. ryhmän struktuuria, systemaattista suunnittelua, oppimisympäristöjen sisältöjä, muokkaamista ja arviointia ja toiminnan monipuolisia menetelmiä. Sen lisäksi dokumentti sisältää peruspedagogiikkaa täydentävän ohjeistuksen.

Tuen toimivuutta ja tuen tarvetta arvioidaan jatkuvasti arjessa ja tarvittaessa tuen suunnitelmaa päivitetään näiden havaintojen pohjalta. Tämä mahdollistaa tukitoimien katkeamattoman jatkumisen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat työskentelevät joko alueellisissa integroiduissa ryhmissä, erityisryhmissä tai alueellisina varhaiskasvatuksen erityisopettajina. Alueelliset varhaiskasvatuksen erityisopettajat ohjaavat henkilöstöä lasten vahvuuksien, kiinnostuksen kohteiden ja tuen yhteensovittamisessa sekä osallistuvat toimintaan ja toiminnan arviointiin. He ohjaavat henkilöstöä tutustumaan erilaisiin pedagogisiin menetelmiin sekä opettavat niiden käyttöönotossa. Yhteistyössä lapsen tuen järjestämiseksi toimivat huoltajat, yksikön johtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lapsiryhmän henkilöstö sekä asiantuntijaverkosto.

5.2 Terveyden tukeminen ja lääkehoito

Sairas lapsi ei voi osallistua varhaiskasvatukseen. Mikäli lapsi sairastuu kesken päivän, otetaan huoltajiin yhteyttä lapsen noutamisesta sopimiseksi. Lapselle on annettava riittävästi toipumisaikaa, sillä varhaiskasvatuksessa hänen on jaksettava osallistua normaaliin päiväohjelmaan. Ajankohtaiset tiedot lasten tartuntataudeista päivähoidossa löytyvät Terveyskirjaston verkkosivuilta²³.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2021 päivitetyn teoksen ”Turvallinen lääkehoito – Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen” tavoitteena on tukea kaikkia lääkehoitoa toteuttavia toiminta- ja työyksiköitä lääkehoitoprosessin turvallisuuden varmistamisessa[1]. Turun kaupungilla on voimassa oleva lääkehoitosuunnitelma, joka löytyy DoTkusta ja Extranetistä.

Yksikötasolla kunnan lääkehoitosuunnitelman liitteeksi laaditaan suunnitelma toimipaikan lääkeshoidon järjestelystä ja vastuutahoista. Yksikötason lääkehoitosuunnitelman tulee sisältää tieto ensiapukaapin sisällöistä ja sijainnista. Suunnitelmaan kirjataan yksikön henkilökunnan käymät ensiapukoulutukset, työntekijöillä olevat pistosluvat sekä lasten terveydenhoitoon liittyvät koulutukset. Lisäksi kuluvan toimintakauden osalta suunnitelma sisältää tiedot lasten henkilökohtaisten lääkehoitosuunnitelmien lukumääristä ja niiden sijainneista ryhmissä sekä ryhmän vastuuhenkilöt ja heidän varahenkilönsä.

Lapselle laaditaan henkilökohtainen lääkehoitosuunnitelma, mikäli lapsella on krooninen sairaus, joka edellyttää lääkehoitoa myös varhaiskasvatuksen aikana. Lääkehoitosuunnitelma laaditaan myös tilanteissa, joissa lapsella on lyhytaikainen lääkeshoidon tarve ja lääkehoitoa on annettava myös varhaiskasvatuspäivän aikana. Vain välttämättömät lääkkeet voidaan antaa päiväkodissa. Lapsen lääkehoitosuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien, yksikön esimiehen, lääkeshoidon toteuttavan varhaiskasvatuksen henkilöstön ja tarvittaessa lapsen hoidosta vastaavan lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen kanssa. Lääkehoitosuunnitelman tulee olla ajan tasalla ja se liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yksikössä sovitaan, kenen vastuulla lapsen lääkityksen toteutuminen on. Samalla sovitaan vastuista loma-aikojen ja muiden, myös akuuttien, poissaolojen aikana.

Lapsen diabeteksen hoidon toteutumisen kannalta on tärkeää yhteistyö lapsen huoltajien, sovitun vastuuhenkilön, diabeteshoitajan ja keittiöhenkilökunnan välillä. Huoltajat huolehtivat tarvittavien välineiden hankkimisesta varhaiskasvatuspaikkaan ja ohjeistavat milloin ja missä tilanteissa verensokeria tulee mitata. Tarvittaessa lapsen diabetesta hoitavasta terveydenhuollon yksiköstä annetaan lisäohjeita ja opastusta. Yleisesti hyväksytty periaate on, että aterioiden hiilihydraattimäärä arvioidaan annosteltaessa silmämääräisesti ja insuliinihoito sovitetaan syötyn ruokamäärään.

Diabeteslapselle laaditaan edellä kuvatusti lääkehoitosuunnitelma, jonka yhteyteen kirjataan ensiapuohjeet liian matalan verensokerin varalta sekä tiedot henkilöistä, jotka vastaavat lapsen ruokailuun liittyvistä asioista, verensokerin seurannasta, pistämisestä sekä yhteistyön

²³ Terveyskirjasto [Infektiot ja päivähoito - Terveyskirjasto](#)

toimimisesta kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Ohjeet sokin hoitoon on oltava koko varhaiskasvatusyksikön tiedossa. Diabeteslapsen kotiin on erittäin tärkeää tiedottaa päiväkodin arkeen liittyvistä muutoksista, kuten esimerkiksi retkistä.

5.3 Fyysinen rauhoittaminen

Varhaiskasvatuksessa voi syntyä tilanteita, joissa aggressiivisesti tai muutoin rajattomasti käyttäytyvän lapsen rauhoittamiseksi joudutaan käyttämään fyysistä rauhoittamista. Yksilön perusoikeuksiin kuuluu henkilökohtainen koskemattomuus. Lasta kunnioittava koskettaminen on luonnollinen osa hoivaa ja huolenpitoa. Joissakin tilanteissa on luonnollista ja lapsen edun mukaista ottaa lapsi syliin myös silloin, kun hän tarvitsee apua esimerkiksi kiukun, aggressiivisen tai väkivaltaisen käytöksen hallintaan.

Aikuisen tulee seurata lapsen aggressiivista käyttäytymistä ennakoivia merkkejä. Huomio tulee kiinnittää tilanteen ennakointiin ja jäsentämiseen. Ennen kuin lapsi menettää malttinsa, aikuisen tulee auttaa häntä olemalla itse rauhallinen, positiivinen ja kannustava. Aikuisen turvallinen läsnäolo ja läheisyys rauhoittavat lasta. Ohjeistus Lapsen fyysisestä rauhoittamisesta löytyy DoTkusta ja Extranetistä (Lapsen fyysinen rauhoittaminen).

6 Toiminnan arviointi ja kehittäminen

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistyötä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuolisen toimintansa arviointiin.²⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) laatima Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset tukee varhaiskasvatuksen järjestäjien laadunhallintaan liittyvän itsearvioinnin toteuttamista sekä tarjoaa välineitä varhaiskasvatuksen rakenteelliselle ja sisällölliselle arvioinnille²⁵. Karvin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin pohjautuvat laadun indikaattorit auttavat paikallisen tason arvioinnin systemaattista toteutumista ja arviointiperusteiden laatimista.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus vastaa varhaiskasvatuksen kansallisesta arvioinnista ja arvioinnin kehittämisestä tukien varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa.

Paikallinen arviointi ja kehittäminen

Turun varhaiskasvatuksen arviointi perustuu systemaattisesti kerätyyn tietoon, sen analysointiin ja tulkintaan. Arviointia toteutetaan järjestäjän, yksikön ja yksilön näkökulmista, jotta toiminnan kehittäminen toteutuu kokonaisvaltaisesti. Arvioitava tieto on kerättyä ja dokumentoitua ja tiedon kerääminen toteutuu esimerkiksi kyselyiden, itsearviointien ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmien kautta. Arvioinnin vaikuttavuus tehostuu osaamisen määrän ja laadun myötä. Arviointi perustuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin.

Ajankohtaisen asiakaskyselyn tulokset julkaistaan Turun kaupungin verkkosivuilla.

Asiakaskyselyn päiväkohtaiset raportit toimitetaan päiväkodeille.

Järjestäjätaso:

- varhaiskasvatussuunnitelmien ja niiden toteutumisen arviointi
- keväisin henkilöstölle suunnatut kyselyt toimintasuunnitelman toteutumiseen liittyen
- asiakaspalautteet
- arviointipäivät: varhaiskasvatus ja esiopetus
- CAF²⁶-arviointipäivät
- kehittävä palaute
- auditointi²⁷

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 § (540/2018)

²⁵ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018, 3

²⁶ CAF = Common Assessment Framework = itsearvioinnin malli

²⁷ Auditointi = Nykytilan ja kehitettävien asioiden huomiointi olemassa olevien dokumenttien kautta

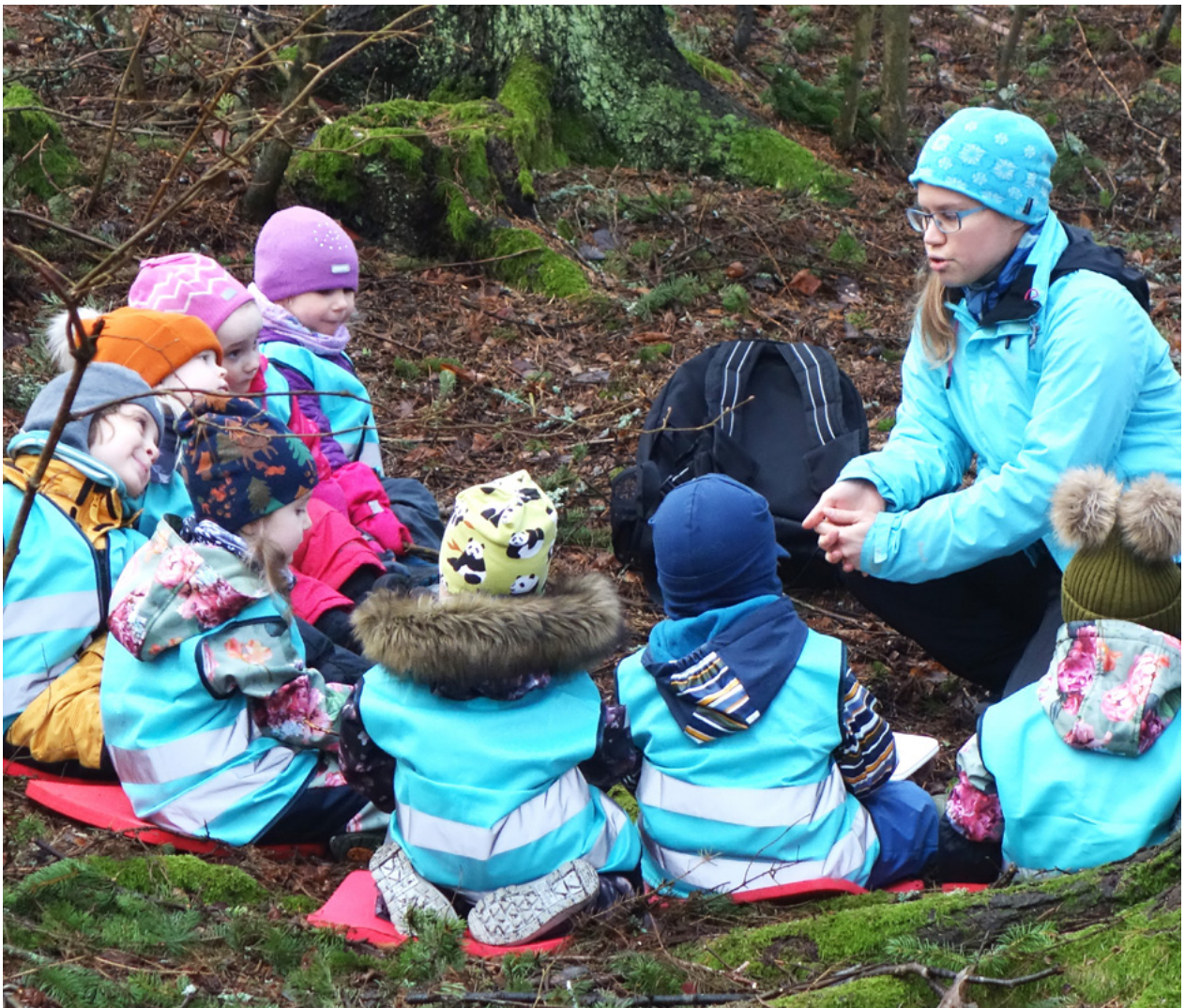
- palveluverkkoselvitykset
- tehtyjen sopimusten toteutuminen
- johtamisrakenteen arviointi
- tavoite- ja kehityskeskustelut

Yksikkötaso:

- pedagogisen toiminnan arviointi
- ryhmäsuunnitelmien ja kehkeytyvän opetussuunnitelman arviointi
- yksityisten palveluntuottajien omat laadunarviointimallit

Yksilötaso:

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja sen toteutumisen arviointi
- lapsen haastattelu
- lapsen osallisuus

Lähteet

Lait, määräykset ja mietinnöt:

- Varhaiskasvatustalaki. 2018. 540/13.7.2018.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a.
- Suomen perustuslaki. 1999. 731/11.6.1999.
- Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp.
- Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014 vp.

Kirjallisuus:

- Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä: varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. 2018. Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Julkaisut 24:2018.
- Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. KEKE päiväkodissa: Kestävän kehityksen opas. Helsinki: Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus.
- Opetushallitus 2021a. https://www.oph.fi/sites/default/files/inline-images/183371_vasu_visualisointi_2.png (Luettu 1.6.2021)
- Opetushallitus 2021b. [Johdanto pedagogiseen dokumentointiin - Videoluento 1 \(oph.fi\)](#) (Luettu 11.5.2021).
- Opetushallitus 2021c. [pedagoginen dokumentointi... \(oph.fi\)](#) (Luettu 10.5.2021).
- Opetushallitus 2018. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa.
- Rehunen, K. 2017. Tiedeleikkejä pikkututkijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Stoor-Grenner, M. & Kirves, L. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Folkhälsan ja Mannerheimin lasten-suojeluliitto.
- Turku sivistystoimiala 2019. Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2019-2022.
- Vartiainen, J. 2016. Kehittämistutkimus: Pienten lasten tutkimuksellisen luonnontieteiden opiskelun edistäminen tiedekerto-oppimisympäristössä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, kemian laitos.
- Vartiainen, J. 2018. Mistä syntyy tuulen voima? Tiedekasvatusta ihmetellen ja leikkien. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väestöliitto. 2021a. [Keho ja tunteet - Väestöliitto.fi \(vaestoliitto.fi\)](#) (Luettu 28.4.2021).
- Väestöliitto. 2021b. [Turvataidot - Väestöliitto.fi \(vaestoliitto.fi\)](#) (Luettu 28.4.2021).

Liitteet

Liitteet

- [Liite 1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma](#)
- [Liite 2 Ryhmäsuunnitelma](#)
- [Liite 3 Kehkeytyvä opetussuunnitelma](#)
- [Liite 4 Kasvattajayhteisösopimus](#)
- [Liite 5 Tiimisopimus](#)
- [Liite 6 Monipuoliset työtavat](#)

1. Perustiedot

Lapsen nimi	Syntymäaika
Varhaiskasvatusyksikkö	
Huoltaja/huoltajat/Muu laillinen edustaja	
Huoltaja/huoltajat/Muu laillinen edustaja yhteystiedot	
Yhteydenpitoon liittyviä lisätietoja	

2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

2.1	Laatimisesta vastaava henkilö ja tämän yhteystiedot
2.2	Muu laatimiseen osallistunut henkilöstö ja/tai asiantuntijat
2.3	Miten lapsen näkökulma ja mielipiteet on otettu huomioon
2.4	Miten huoltajien näkemykset otetaan huomioon ja miten yhteistyö on järjestetty

3. Lapsen mahdollisen aiemman vasun tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen arviointi

3.1	Tavoitteiden toteutuminen
3.2	Muut havainnot lapsen edellisestä vasusta

4. Tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi
Tavoitteet ja toimenpiteet koskevat kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta.

4.1 Lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet sekä niiden huomioon ottaminen			
4.2 Tavoitteet pedagogiselle toiminnalle		4.3 Toimenpiteet ja menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi	
4.4 Mahdolliset muut kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tarpeet sekä tuen toteuttamiseen liittyvät tavoitteet ja sovitut järjestelyt			
4.5 Tarkennuksia toimintakauden aikana lapsen tarpeiden mukaan (kohdat 4.2, 4.3 ja 4.4)			
pm/huomiot	pm/huomiot	pm/huomiot	pm/huomiot

5. Lapsen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvät muut huomioitavat asiat

6. Laatimisessa hyödynnetyt muut mahdolliset asiakirjat ja suunnitelmat

7. Seuranta- ja arviointiajankohdat

Päivämäärä

Yksikkö Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä. Ryhmä Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Ryhmän suunnitelma on laadittu vanhempainillassa ____ - ____ -20 ____

Vanhempainillassa läsnä olleiden huoltajien määrä ____.

	Suunnitelma	Arviointi (pvm.)
Millä keinoin lasten osallisuutta tuetaan (suunnittelu, toteutus, arviointi; miten edistämme lasten osallisuutta kaikessa toiminnassa)		
Miten huoltajien osallisuutta tuetaan? (huoltajien toiveita ja yhdessä pohdittuja mahdollisuuksia, viestintä)		
Miten ryhmässämme huomioidaan lasten kiinnostusten kohteet ja tuen tarpeet lasten varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi?		
Miten toimintaa dokumentoidaan ns. kehkeytyvän opetussuunnitelman lisäksi? (keskustelua valokuvauksesta, valokuvausluvista jne.)		
Miten pienryhmätoimintaa toteutetaan (ryhmäjaot, suunnittelu, yhteistyö; keskustelua periaatteista)		
Minkälaisia oppimisympäristöjä meidän ryhmämme hyödyntää? (keskustelua esim. retkistä, lähimetsän hyödyntämisestä jne.)		
Miten oppimisympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa? (yhteistä keskustelua huoltajien kanssa, ideoita ym.)		
Miten lapsi ja perheet kohdataan tuonti- ja hakutilanteissa? (sovitaan käytännöt esim. aamutilanteisiin, mikäli monta ryhmää kokoontuu yhteen jne., miten lapsi ja perhe vastaanotetaan aamulla, mitkä ovat tiedon vaihdon periaatteet)		
Miten erilaiset perheet kohdataan? (keskustelua esim. tasa-arvokasvatuksesta, huoltajien toiveita)		
Miten eri kulttuuriset katsomukset huomioidaan toiminnassa (yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, huoltajien mahdollisuus tulla kertomaan omasta kulttuuristaan jne.)		
Yksityiset palveluntuottajat: kuvaus tieto- ja viestintäteknisistä tavoitteista.		

KEHKEYTYVÄ OPETUSSUUNNITELMA

Tässä projektissa

Ryhmän nimi Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Projektin nimi Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Ajanjakso, jolla projektia toteutettiin Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Mistä projekti sai alkunsa? Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Näin toteutettiin

**Ajattelu ja oppiminen
kehittyivät...**Kirjoita
tekstiä napsauttamalla
tätä.

Kuvaus toiminnasta... Kirjoita tekstiä napsaut-
tamalla tätä.

**Kielten rikas maa-
ilma...**Kirjoita tekstiä nap-
sauttamalla tätä.

**Kulttuurinen osaaminen,
vuorovaikutus ja ilmaisu
kehittyivät...**Kirjoita teks-
tiä napsauttamalla tätä.

**Ilmaisun monet muo-
dot...**Kirjoita tekstiä nap-
sauttamalla tätä.

**Itsestä huolehtiminen
ja arjen taidot kehit-
tyivät** Kirjoita tekstiä
napsauttamalla tätä.

**Minä ja meidän yhtei-
sömme...** Kirjoita tekstiä nap-
sauttamalla tätä.

**Monilukutaito ja tieto-
ja viestintäteknologinen
osaaminen kehittyi-
vät...**Kirjoita tekstiä nap-
sauttamalla tätä.

Projektia arvioitiin... Kirjoita tekstiä napsaut-
tamalla tätä.

**Tutkin ja toimin ympäristös-
säni...**Kirjoita tekstiä napsautta-
malla tätä.

**Lasten osallistuminen
ja vaikuttaminen huo-
mioitiin...** Kirjoita tekstiä
napsauttamalla tätä.

Kasvan, liikun ja kehityn...
Kirjoita tekstiä napsautta-
malla tätä.

**Oppimisympäristöä
muokattiin...**Kirjoita teks-
tiä napsauttamalla tätä.

Pienryhmätoiminta toteutettiin... Kirjoita tekstiä
napsauttamalla tätä.

Huoltajien osallisuus... Kir-
joita tekstiä napsauttamalla
tätä.

Kasvattajayhteisösopimus, vain sisältö

1 Aikuinen suhteessa lapseen

[Kirjoita asiakirjan teksti tähän]

1.1 Lasta arvostava ilmapiiri

[Kirjoita asiakirjan teksti tähän]

1.2 Positiivinen ilmapiiri/ ilo

[Kirjoita asiakirjan teksti tähän]

1.3 Lasten kohtaaminen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.4 Kiireetön ja lämmin ilmapiiri

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.5 Hoiva ja huolenpito

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.6 Lapsen tarpeisiin vastaaminen/ yksilöllisyys

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.7 Lasten osallisuus

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.8 Omatoimisuuden tukeminen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.9 Lapsen itsetunnon tukeminen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.10 Pienryhmätoiminta

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

1.11 Henkinen läsnäolo/sensitiivisyys

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

2 Ns. perushoitotilanteet

2.1 Ruokailu (aamupala, lounas, välipala)

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

2.2 Päivälepo

(Miten huomioidaan ne lapset, jotka eivät nuku? Mahdolliset järjestelyt yksikön sisällä? Korvaavaa toimintaa? Rinnakkaisten ryhmien yhteistyö. Huoltajien toiveisiin vastaaminen.)

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

2.3 Pukemistilanteet

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

2.4 Ulkoilu

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

3 Vuorovaikutus suhteessa kollegaan

3.1 Yhteisvastuu työyhteisössä

(Tiimisopimuksessa määritellään ryhmän henkilöstön "vastuualueet", tässä koko yksikköä koskien.)

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

3.2 Työntekijöiden välinen vuorovaikutus

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

3.3 Pedagogiset palaverit

(Järjestämistiheys, ketkä osallistuvat, mitä käsitellään...)

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

OLEN PEREHTYNYT Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä. PÄIVÄHOITOYHKSİKÖN KASVATTAJAYHTEISÖSOPIMUKSEEN SEKÄ LIITTEISIIN YKSİKÖN YHTEISISTÄ TOIMINTATAVOISTA JA SITOUHDUN TOIMIMAAN TYÖSSÄNI NIIHIN KIRJATUN MUKAISESTI

---

nimen selvennys

Turussa ____ / ____ 20 ____

Tiimisopimus

Tehdään toimintakauden alkaessa. Sopimusta arvioidaan ja päivitetään kauden aikana vähintään tammi- ja toukokuussa sekä henkilöstö- ym. vaihdosten yhteydessä. Ennen tiimisopimuksen kirjaamista tiimin jäsenten tulee tuntea ohjaavien asiakirjojen lisäksi yksikön;

- perehdytyskansio
- kasvattajayhteisösopimus
- turvallisuussuunnitelma
- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat
- yksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
- ryhmän vasu
- lasten vasut

Yksikön nimi

Ryhmä

Toimintakausi

1. **Toimiva arki** (pienryhmissä toimiminen, päivästrukturi, pedagogisen dokumentoinnin käytännöt, poikkeustilanteet, ym.)

Arviointi pvm

2. **Lapsen tarpeisiin liittyvät tehtävät ja tehtävänjako** (S2, lääkehoitosuunnitelma, tuen tarpeisiin liittyvät käytännöt, ym.)

Arviointi pvm

3. **Vastuualueet ja niihin liittyvät käytännöt** (käytettävä aika, tiimin sisäiset vastuualueet, yksikön vastuualueet)

Arviointi pvm

4. **Aikuisten välisen palautteen antaminen ja ristiriitojen ratkaiseminen**

Arviointi pvm

5. **Johtajan tuki tiimille**

Arviointi pvm

6. Tiimipalaverikäytännöt (aika, toistuvuus, muistion kirjaus- ja tallennuskäytännöt)

Arviointi pvm

7. Tiedonkulku tiimin ja yksikön välillä

Arviointi pvm

Tällä sopimuksella sitoudumme noudattamaan näitä yhteisesti sovittuja käytäntöjä
Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

Päivämäärä

Päiväkodinjohtajan allekirjoitus

Päivämäärä

Varhaiskasvatus
Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sanotaan (2016, 38):

Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Tämä listaus on tehty muistilistaksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle, jotta monipuolisuus työtapojen käytössä tulee huomioiduksi varhaiskasvatusta ja kehkeytyvää opetussuunnitelmaa toteutettaessa. Kesimmäiseen sarakkeeseen voi laittaa rastin tai päivämäärän, kun ryhmän kanssa työtapaa on käytetty. Viimeiseen sarakkeeseen voi muistilistanomaisesti merkitä esim. projektin, jossa toiminta on toteutunut. Poiminat on tehty varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, joten ne saattavat muodoiltaan poiketa toisistaan (joissakin kuvataan asiaa lapsen näkökulmasta, joissakin siitä näkökulmasta, mitä varhaiskasvatuksen tulee tehdä).

Kielten rikas maailma

Työtap	tehty	Projekti, jossa toteutunut/ miten/ ideoita seuraavaan kertaan/ mahdollisia lähteitä, joita käyttänyt
kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä		
yhteinen pohdinta		
itsensä ilmaisu		
vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen harjoittelu eri tilanteissa		
vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen harjoittelu eri ihmisen kanssa		
kriittinen ajattelu		
ihmettely, oivaltaminen, oppimisen ilo		
mielikuvituksen käyttäminen		
luovuuden käyttäminen		
erilaisten ideoiden kokeilu		
ympäristön jäsentäminen, nimeäminen ja kuvaaminen		
erilaisten käsitteiden käyttäminen		
toiminnan sanallistaminen ja keskustelu sanavaraston kehittymisen tukena		
tunteiden nimeäminen		
kuvien, esineiden tai tukiviittomien käyttö kielen ymmärtämisen tukena		
puhumaan rohkaisu		
kertomisen, selittämisen harjoittelua		
erilaisiin teksteihin tutustuminen		
lorujen ja laululeikkien käyttäminen		
kiireetön keskustelu		
kielellä leikkittely		
lukeminen		
tarinoiden kerronta		
kirjoittaminen ja lukeminen leikkiläisesti		
kielitietoisuuden kehittyminen		

Ilmaisun monet muodot

Työtap	tehty	Projekti, jossa toteutunut/ miten/ ideoita seuraavaan kertaan/ mahdollisia lähteitä, joita käyttänyt

musiikillisen ilmaisun tukeminen		
musiikillisten kokemusten tuottaminen		
elämyksellinen kuuntelu		
ääniympäristön havainnointi		
äänen keston havainnointi		
äänen tason havainnointi		
äänen sointiväriin havainnointi		
äänen voiman havainnointi		
laulaminen		
erilaisten soittimien kokeilu		
musiikin kuuntelu		
liikkuminen musiikin mukaan		
kokemuksia perussykkeestä		
kokemuksia sanarytmeistä		
kokemuksia kehoosoittamisesta		
musiikin herättämien tunteiden ilmaisu (esim. kertoen, kuvallisesti, ilmaisten tai tanssien)		
musiikin tekeminen		
pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoittelu		
esiintymistilanteiden onnistumisen ilo		
kuvien tekemisestä nauttiminen		
esteettisten elämysten saaminen		
monipuolisen kuvailmaisun harjoittelu kuvallisen ajattelun, havainnoinnin ja kuvien tulkinnan avulla		
erilaiset kuvan tekemisen tavat (piirtäminen erilaisilla kynillä, hii- lellä; maalaaminen; rakentaminen ja mediaesitysten tekeminen)		
muovailu, savityöt, ompelu, nikka- rointi		
erilaisten kuvien havainnointi yh- dessä		
erilaisten esineiden havainnointi		
erilaisten ympäristöjen havainnointi (luonto, rakennettu ympäristö)		
kuvallisten viestien tulkinta		
erilaisten materiaalien yhdistäminen		
käsityöperinteen hyödyntäminen		
kehollinen ilmaisu: draama		
kehollinen ilmaisu: tanssi		
kehollinen ilmaisu: leikki		
monipuolinen kirjallisuuden, sana- taiteen, teatterin, tanssin ja sirkuk- sen hyödyntäminen		

Minä ja meidän yhteisömme

"Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista.**" (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43.)

Työtapa	tehty	Projekti, jossa toteutunut/ miten/ ideoita seuraavaan kertaan/ mahdollisia lähteitä, joita käyttänyt
sadut		
musiikki		
kuvataide		
leikki		
draama		
erilaiset mediasisällöt		
vierailijat		
vierailut		
lähiympäristön tapahtumat		

eri tilanteissa esiintyvät tai lapsia askarruttavat eettiset kysymykset aiheina esim.:		
- ystävyys		
- oikean ja väärän erottaminen		
- oikeudenmukaisuus		
- pelko		
- suru		
- ilo		
ryhmän säännöt ja niiden perusteet		
tutustutaan lapsiryhmässä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin (huomioiden uskonottomuus)		
keskinäisen kunnioituksen edistäminen		
ymmärrys eri katsomuksia kohtaan		
lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymisen tukeminen		
erilaisiin katsomuksiin liittyviin perinteisiin tutustuminen		
vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat		
päivittäiset tilanteet (esim.pukeutuminen ja ruokailu)		
annetaan aikaa ihmettelylle		
erilaisten kysymysten pohdinta		
mahdollisuus eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin		
tiedonsaannissa hyödynnetään lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä		
huoltajien asiantuntemus omasta kulttuuriperinnöstä		
vanhat leikit ja musiikki (esim.)		
lähiyhteisön moninaisuuden tarkastelu		
ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus		
erilaisuuden ymmärtäminen		
tulevaisuuden pohdintaa (esim. vuodenajan leikkien tai oppimisympäristön suunnittelu, mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, mahdolliset tulevaisuuden ammatit)		
eri medioihin tutustuminen		
median tuottaminen leikinomaisesti		
mediasisällön todenmukaisuuden pohtiminen (mediakriittisyyden kehittyminen)		
ohjaus median käyttöön		
mediassa esiintyvien teemojen käsittely esimerkiksi:		
- liikunnallisissa leikeissä		
- piirtäen		
- draaman avulla		

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Työtapa	tehty	Projekti, jossa toteutunut/ miten/ ideoita seuraavaan kertaan/ mahdollisia lähteitä, joita käyttänyt
syy-seuraussuhteet		
matematiikan osa-alueisiin tutustuminen		

huomion kiinnittäminen päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan		
matemaattisten havaintojen pohtiminen		
matemaattisten havaintojen kuvaileminen		
ilmaisu ja tarkastelu esim.:		
- keuhollisesti		
- eri välineiden avulla		
- kuvien avulla		
luokittelu		
vertailu		
järjestykseen asettelu		
säännönmukaisuuksien löytäminen		
säännönmukaisuuksien tuottaminen		
oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytäminen		
oppimisympäristöön liittyvien ongelmien pohtiminen		
oppimisympäristöön liittyvien ongelmien päättely ja ratkaisujen etsiminen		
lukukäsitteen kehittyminen		
lukumäärien havainnointi		
lukumäärien liittäminen lukusanaan ja numeromerkkiin		
lukujonotaitojen kehittyminen/tukeminen		
nimeämisen harjoittelu (lorut, riimit)		
mittaamisen kokeilua		
sijainti- ja suhdekäsitteitä esim.:		
- liikuntaleikit		
- piirtäen		
- eri välineiden avulla		
tilan ja tason hahmottaminen		
kappaleiden tutkiminen		
muotojen tutkiminen		
rakentelu		
askartelu		
muovailu		
aikakäsite (vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnointi)		
ympäristössä oppiminen		
ympäristöstä oppiminen		
toimiminen ympäristön puolesta		
retkeily		
ympäristön tutkiminen		
luonnonilmiöiden havainnointi		
ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttäminen		
kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu		
tiedon etsiminen		
esteettiset kokemukset		
luonnon kunnioittaminen		
kestävä elämäntapa		
käytännön taitojen harjoittelu (esim.):		
- roskaamaton retkeily		
- kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu		

- ruokailuun liittyvä vastuullisuus		
- energia säästäminen		
- jätteiden vähentäminen (kierrätys, tavaroiden korjaaminen, uudelleenkäyttö)		
ympäristön teknologian havainnointi		
omien luovien ratkaisujen keksiminen		
arjessa esiintyvien teknisten ratkaisujen havainnointi		
tietoteknisiin laitteisiin tutustuminen		
koneiden ja laitteiden turvallinen käyttö		
omien ideoiden pohjalta rakentelu eri materiaaleilla		
lähiympäristön teknologisten ratkaisujen tarkastelu (esim. lelujen toimintaa tutkimalla)		

Kasvan, liikun ja kehityn

Työtapa	tehty	Projekti, jossa toteutunut/ miten/ ideoita seuraavaan kertaan/ mahdollisia lähteitä, joita käyttänyt
monipuolinen liikkuminen		
ulkoilu		
liikunnalliset leikit		
ohjattu liikkuminen		
riittävästi mahdollisuuksia omaehtoiseen liikkumiseen ulkona ja sisällä		
kuormittavuudeltaan eritasoiset liikunnan tasot		
leikkiminen sisällä ja ulkona		
retkeily		
ryhmässä liikkuminen		
lasten kehontuntemuksen tukeminen		
keuhonhallinnan tukeminen		
motoristen perustaitojen harjoittelu		
tasapainotaidot		
liikkumistaidot		
välineenkäsittelytaidot		
eri liikuntavälineiden käyttäminen		
kestoltaan vaihtelevaa liikkumista		
intensiteetiltään vaihtelevaa liikku-		
mista		
nopeudeltaan vaihtelevaa liikku-		
mista		
liikuntaleikit		
perinteiset pihaleikit		
satu- ja musiikkiliikunta		
eri vuodenajoille tyypilliset tavat ulkoilla		
ohjaus omatoimiseen ruokailuun		
monipuoliseen, riittävään syömiseen ohjaaminen		
ruokarauhan opettelu		
hyvien pöytätapojen opettelu		
ruokiin, alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin tutustuminen		
terveyden ja henkilökohtaisen hygienian valmiuksien tukeminen		
turvallisuuteen liittyvien asioiden harjoittelu		

lähiliikenteessä liikkuminen		
turvalliseen liikkumiseen liittyvien sääntöjen ja tapojen harjoittelu		

